

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Diplomová práce

Klára Neubauerová

Volný čas a mimoškolní aktivity dětí mladšího školního věku v ČR a ve
Švédsku

Olomouce 2015

vedoucí práce: Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla jsem veškeré použité
prameny a použitou literaturu.

V Olomouci

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce paní Mgr. Aleně Vavrdové, Ph.D. za odborné vedení a rady, které mi poskytovala v průběhu vytváření mé diplomové práce. Také děkuji všem učitelům a žákům základních školy, kteří se podíleli na výzkumu a umožnili mi tak diplomovou práci dokončit.

OBSAH

ÚVOD	1
I TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Základní pojmy	3
1.1 Volný čas.....	3
1.1.1 Definice volného času	3
1.2 Výchova ve volném čase	5
1.2.1 Funkce výchovy ve volném čase.....	6
1.2.2 Historický vývoj výchovy ve volném čase.....	7
1.3 Mimoškolní aktivity	10
2 Výchova a vzdělávání dětí v České republice	16
2.1 Pojmy všeobecně	16
2.1.1 Definice výchovy.....	16
2.1.2 Funkce rodiny v návaznosti na výchovu	17
2.2 Výchova dětí v ČR.....	17
2.2.1 Česká rodina jako výchovný činitel	18
2.2.2 Česká rodina v současnosti	19
2.3 Vzdělávání v České republice	20
3 Výchova a vzdělávání dětí ve Švédsku	28
3.1 Výchova dětí a švédská rodina v současnosti.....	28
3.2 Vzdělávání ve Švédsku.....	29
Švédské kurikulum	30
4 Legislativní rámec.....	34
4.1 Zájmové a neformální vzdělávání v České republice	34
4.2 Zájmové a neformální vzdělávání ve Švédsku.....	36
II EMPIRICÍKÁ ČÁST.....	37
1 Charakteristika průzkumného šetření.....	37
1.1 Stanovení průzkumného problému a cíle průzkumného šetření.....	38
1.2 Metodika průzkumného šetření.....	39
1.3 Charakteristika zkoumaného vzorku respondentů	40
1.4 Výsledky průzkumného šetření.....	43
1.5 Ověření platnosti předpokladů a shrnutí výsledků průzkumného šetření.....	57
ZÁVĚR	62

ÚVOD

Výrazy volný čas a mimoškolní aktivity mají „krásný zvuk“. Především pro děti jsou tato slova symbolem zábavy, odpočinku, přátel a nových zážitků. Nečistí z nich nic negativního ani povinného. Dnešní doba je nakloněna kvalitnímu trávení volného času dětí. I zde by mělo být dítě určitým způsobem vychovááno. Vždyť právě výchovou ovlivňujeme generace dětí pro jejich další kvalitní život, ale i pro celou naši společnost.

Téma diplomové práce „Volný čas a mimoškolní aktivity dětí mladšího školního věku v ČR a ve Švédsku“ jsem si vybrala z několika důvodů. K myšlence realizovat tento námět mě přivedl můj pětiměsíční studijní pobyt ve Švédsku v rámci programu Erasmus. Studium bylo zaměřeno na multikulturu, tedy téma, se kterým jsem nikdy dříve nepřišla do užšího kontaktu. V rámci studia jsme absolvovali praxi na několika základních a středních školách. Rozšířila jsem si obzory v oblasti školství jiné země, taktéž začleňování národnostních menšin do běžného života a v neposlední řadě jsme velmi detailně rozebírali sociální systém Švédska. Bohužel se ale ani jedno z probíraných témat netýkalo běžného života dětí ve Švédsku či konkrétně využívání jejich volného času a mimoškolních aktivit.

Od svých osmnácti let se aktivně věnuji dětem v jejich volném čase. Stala jsem se taneční lektorkou, organizátorkou programů na školách v přírodě a taktéž instruktorem na letních a zimních táborech. Domnívám se, že o mimoškolních aktivitách v České republice mám dobrý přehled. Mohu prohlásit, že kvalita prožívání volného času dětí není naší společností lhostejná. O to více jsem byla zainteresována do této tematiky v případě Švédska.

Je všeobecně známým faktem, že Švédsko patří k zemím s velmi kvalitním vzdělávacím systémem. Otázka však je, zda se tento stát zajímá o děti i mimo vzdělávací instituce, konkrétně mimo školní zařízení. Jak bylo patrné při každé návštěvě jakékoliv školy, přístup učitelů k dětem byl fantastický a ve všech ohledech profesionální. Děti to cítily a stejným dílem vracely energii svým pedagogům. Bylo to něco, co rozhodně nezapříčinil vzdělávací systém, ale mentalita tamějších obyvatel, v tomto případě pedagogů a žáků.

Diplomová práce se skládá ze dvou hlavních částí: teoretické a empirické. Cílem teoretické části je definovat podstatu volného času - vytyčit tento pojem z různých hledisek a propojit jej s mimoškolními aktivitami v souvislosti s dětmi mladšího školního věku. Dále

popisujeme vlivy, které působí na dítě při výběru volnočasových aktivit, a jejich následné realizace. Další dvě kapitoly teoretické části se zabývají výchovou a vzděláváním v České republice, následně pak ve Švédsku. Zde také vymezujeme kurikula obou zemí. V závěrečné legislativní části pak vysvětlujeme jednotlivá ukotvení v zákonech.

Cílem empirické části je zjistit, jak současné děti mladšího školního věku v ČR a ve Švédsku tráví svůj volný čas. Dále, zda se v jejich případě jedná o organizované pravidelné aktivity nebo pouze nahodilé činnosti. Dílčím cílem je také zjistit, jaký pohled má dítě na nabídku volnočasových aktivit na školách a v místě svého bydliště.

Empirická část obsahuje průzkumné šetření, kde zjišťujeme situaci v oblasti volného času dětí a jejich mimoškolních aktivit v obou zemích. Závěrem hodnotíme situaci týkající se naší problematiky z hlediska České republiky a následně Švédska.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Základní pojmy

1.1 Volný čas

Každý jedinec na této planetě má k dispozici čas. Ve svém čase člověk rozvíjí, obohacuje a realizuje svůj život pomocí nejrůznějších aktivit. Tyto aktivity můžeme diferencovat do dvou kategorií. Do první kategorie patří povinnosti, do té druhé pak volný čas.

Volný čas je podstatnou součástí života každého z nás. Je důležité, aby se dítě od útlého věku snažilo tento čas využívat co nejkvalitněji. S ohledem na nejrůznější činitele zde ale také hrozí riziko negativního ovlivnění života dítěte. Autorky Viehoffová a Reuysová (1996) také upozorňují na to, že mnoho dětí neví, jak smysluplně využít svůj volný čas, proto některé podléhají nudě. Náhračkou vlastní aktivity se stává televize a video. Jiné děti si vybíjejí agresi a napětí tím, že ničí telefonní budky, pomalovávají zdi, poškozují auta nebo se dopouštějí násilí vůči ostatním. Mnohým dětem však často volný čas plánují dospělí a zbývá jim málo času na hru, kterou by si mohly samy určovat. Z dobře míněného úmyslu děti co nejvíce rozvinout hodinami baletu, hudby, jazyků atd. často vyrůstá přetížení a stres ze zájmové činnosti. Volný čas se dá trávit zábavnými činnostmi, sportovními či uměleckými aktivitami, nebo relaxací a odpočinkem a to bez jakéhokoliv stresu. Kvalita využití takového času je pro rozvoj dítěte nesmírně důležitá.

1.1.1 Definice volného času

Volný čas, jak jsme již uvedli, patří do jedné ze dvou kategorií aktivit, které během života provádíme. Jak autoři uvádí, z pohledu dospělého člověk do kategorie povinností spadá výkon v zaměstnání, zajišťování chodu domácnosti, zabezpečování základních biologických potřeb. *„Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty.“* (Pávková et al. 2002, str. 13) Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka.

Při definování pojmu „volný čas“ je nutné vycházet z toho, že je to opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojem volný čas lze zařadit nespočet činností. Pávková et al. (2002) mezi tyto činnosti zahrnují odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnosti i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

Jiná definice zní: „*Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“ (Hofbauer 2004, str. 13) Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Jako hlavní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury). Volný čas je široký pojem, který nelze jednostranně definovat. Mimo definice Hofbauera, Pávkové a jiných se také pokusil tento pojem vymezit Hájek (2008 str. 66), a to hned několika možnými variantami.

- Volný čas je časový prostor přinášející jedinci svobodné rozhodnutí o aktivitách, které bude v tomto čase realizovat.
- V negativním pojetí je možno volný čas chápat tak, že se jedná pouze o čas, který vyplní časový rámeček po ukončení různorodých aktivit.
- V pozitivním pojetí je možno volný čas chápat tak, že se jedná o čas nezávislého a svobodného volení konkrétních činností.
- Volný čas zahrnuje veškerý čas, který jedinci zůstane z dvaceti čtyř hodin po splnění povinných aktivit, jako jsou pracovní činnosti, péče o blízké a obydlí, fyzické potřeby a spánek. S tímto časem může jedinec nakládat na základě svých zájmů a vlastního uvážení.
- Volný čas je protikladem doby zahrnující pracovní činnosti, ostatní povinnosti a regeneraci vlastních sil.
- Volný čas zahrnuje dobu, ve které se jedinec věnuje konkrétním aktivitám, které má rád, baví ho, přináší mu radost včetně uvolnění, jedinec tyto aktivity dělat chce a může.

Jak je z těchto rozmanitých definic patrné, škála vysvětlení pojmu „volný čas“ je opravdu široká a jen stěží lze určit, kterou lze považovat za tu nejadekvátnější.

1.2 Výchova ve volném čase

Slova „děti“ a „výchova“ k sobě od pradávna neodmyslitelně patří. Jelikož se v této diplomové práci zabýváme volným časem a mimoškolními aktivitami právě dětí, je pochopitelné, že výchova zde musí zasáhnout. Ať už se jedná o výchovu z řad rodičů, členů rodiny či pedagogů, ovlivňující aspekt je zapotřebí.

K definování můžeme použít toto vymezení: „*Výchova ve volném čase je jednou ze specifických výchovných oblastí a má své zvláštnosti.*“ (Pávková 2014, str. 12) Důležité je, že přes všechny zvláštnosti jsou zachovány základní znaky výchovného procesu, zejména záměrnost, cílevědomost. Zároveň však musí být výchovné působení ve volném čase nenásilné, citlivé, do činnosti nelze účastníky nutit, je nezbytné nalézt vhodné způsoby motivace. Požadavek nenutit, nepřikazovat, ale účinně motivovat činí práci pedagoga i rodinného příslušníka, který působí ve volném čase, velmi náročnou, ale také zajímavou. Výchova ve volném čase se vztahuje k jednotlivcům různého věku i starších dětí, mládeže, dospělých osob včetně seniorů.

Velmi úzce s tímto tématem souvisí také **pojmy „výchova mimotřídní, mimoškolní, mimo vyučování“**. Jelikož se zabýváme výchovou ve volném čase dětí, logicky tak vyplývá, že jde o výchovu realizovanou mimo třídu či mimo školu. Jak jsme se již dozvěděli, děti neberou čas trávený ve škole jako svůj volný, nýbrž jako čas spadající do kategorie „povinností“.

- **Mimotřídní výchova** = Aktivity realizované školou mimo povinnou školní výuku, mimo školní osnovy, mimo třídu, avšak uskutečňující se ve škole.
- **Mimoškolní výchova** = Činnosti, uskutečňující se mimo školu, např. ve sdruženích a zařízeních volného času. (Hofbauer 2004, str. 15)

Avšak jak popisuje Pávková (2014), tyto dva pojmy jsou používány spíše ve starší odborné literatuře. V současné době je frekventovanější pojem „výchova mimo vyučování“.

- **Výchova mimo vyučování** = Vztahuje se k jedincům, kteří chodí do školy, jsou vyučováni. Jedná se o žáky základních a středních škol. Nezahrnuje pouze zcela dobrovolné volnočasové aktivity, ale i určité povinnosti. U žáků do oblastí výchovy mimo

vyučování patří i plnění školních povinností, zachovávání sebeobslužných návyků apod. (Pávková 2014)

Velmi aktuální jsou také pojmy jako: výchova formální, neformální, informální. Můžeme říci, že jde pouze o aktualizované a rozšířené definice pojmů: výchova mimotřídní, mimoškolní a výchova mimo vyučování.

Výchova formální je také spojována s učením dítěte. Příkladem takové výchovy je působení školy přímo na dítě, kdy škola pracuje dle ustanoveného programu, který musí respektovat a naplňovat. (Pávková 2014) Výsledky dětí, tedy žáků a studentů, jsou průběžně hodnoceny. Toto hodnocení je následně dokládáno potvrzením formou vysvědčení.

Výchova neformální je úzce spjata s výchovou ve volném čase. Nese základní znaky výchovy, jako je cílevědomost a systematickosti, zároveň však respektuje požadavek dobrovolnosti, přitažlivosti a zajímavosti. O absolvování aktivit v rámci neformální výuky může, ale nemusí, být vystavěn doklad (certifikát).

Výchova informální je definována jako záměrné, ale i zcela nahodilé formování osobnosti jedince v rozmanitých životních situacích.

1.2.1 Funkce výchovy ve volném čase

Pávková (2014) také poukazuje na to, že by výchova ve volném čase měla nést čtyři funkce, a to: výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Výchovně-vzdělávací funkce

- Jedná se o záměrné a cílevědomé ovlivňování vychovávaného jedince.
- Důraz je kladen na správnou volbu pedagogických prostředků, které respektují zvláštnosti každého dítěte.

Zdravotní funkce

- Je funkcí podporující zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj vychovávaných jedinců.
- Tuto funkci pedagog uplatňuje při nejrůznějších příležitostech: poradí s vhodným uspořádáním režimu dne s ohledem na věk a zvláštnosti jedince; zařazuje pohybové aktivity; vede ke zdravému stravování a upevňování stravovacích návyků; vede k pěstování a upevňování hygienických návyků v péči o tělo, osobní věci, oděv, obuv apod.; dodržování zásad bezpečnosti práce.

- **Sociální funkce**
- Spočívá v navazování nejrozmanitějších sociálních vztahů ať už s dalšími jedinci, či ve skupině dětí. Jedná se o přátelství a kamarádství mezi dětmi se stejným nebo podobným zájmem.
- Setkávání se s novými autoritami. Naučit se zaujmout ve skupině různá postavení a nové sociální role.

Preventivní funkce

- Touto funkcí je myšleno předcházení negativních jevů, jako jsou neukázněnost, lhaní, krádeže, záškoláctví, útoky z domova, agresivita, šikana, vandalismus, experimentování s drogami či jejich zneužívání, gamblerství apod.

V praxi se tyto čtyři funkce vždy prolínají, ovšem každá v jiné míře.

Podíváme-li se v krátkosti na historický vývoj výchovy ve volném čase, zjistíme, že se jedná o poměrně mladý obor.

1.2.2 Historický vývoj výchovy ve volném čase

Počátky výchovy ve volném čase

Počátky výchovy ve volném čase jsou spjaty s rokem 1648, tedy s dobou po skončení třicetileté války. (Pávková et al. 2002) Nastaly markantní proměny práce a životního způsobu obyvatel měst, ale také vesnic. Pracovní doba, která tvořila podstatnou část dne, byla zkracována a lidé měli více času na regeneraci, sebevzdělávání a rozvoj zájmů.

Zásluhou obcí, nejrůznějších sdružení, pedagogů, lékařů, či veřejných pracovníků se rozvíjely nové typy činností a realizačních institucí. Z nich pak vykryštalizovaly dva typy:

- Aktivity a zařízení s původním jednoznačným určením pro dospělé, které ovšem část své pozornosti věnovali mládeži a dětem.
- Sdružení a zařízení, která byla zaměřena výhradně na děti a mládež.

Vytvoření základních modelů

Během 20. – 30. let 20. století vznikly dva základní modely uspořádání volného času. Jedním z modelů bylo zásadní rozvíjení činností v domech mládeže a ubytovnách pro mládež. Také byly organizovány prázdninové kolonie, či letní tábory. Ve Francii vznikl v roce 1936 první sekretariát pro mládež a tělovýchovu. Na základě aktivit tohoto sekretariátu pak právě ve Francii vzniklo samostatné ministerstvo mládeže a sportu.

Druhým základním modelem se stala sdružení a zařízení volného času dětí a mládeže v tehdejším Sovětském svazu. Ačkoliv bylo působení těchto institucí ovlivňováno státem a s jeho ideologií, i přesto je považováno za účinné výchovné a vzdělávací. V zemi, kde v tehdejší době byla nízká životní úroveň a zároveň vysoké procento negramotnosti, byla tato sdružení a zařízení velkým přínosem

Poválečný vývoj

Od konce druhé světové války se sdružení, zařízení a jejich aktivity průběžně rozšiřovaly. Rozvíjely se sítě nejrůznějších hřišť, parků a dalších prostor pro děti. Vše bylo podporováno státními orgány. Netrvalo dlouho a přišla také obnova působení volnočasových zařízení dospělých mezi dětmi a mládeží (muzeí, galerií, zoologických zahrad) a brzy začaly vznikat také nové typy zařízení s vynikajícím moderním technologickým vybavením (planetária, parky zábavy a dobrodružství přibližující historii tajemství přírody, Země nebo vesmíru).

Devadesátá léta

V poslední dekádě 20. století se evropská společnost začala zásadně proměňovat, což se projevilo také v pojetí a praxi výchovy dětí a mládeže ve volném čase. Transformace postkomunistických zemí se do pojetí a praxe výchovy dětí a mládeže ve volném čase začala promítat několika směry:

- V hnutí dětí a mladých lidí vznikla pluralita; dosavadní jednotné pionýrské organizace se staly pouze jedním z většího počtu subjektů této oblasti a nově vymezily svoje pojetí a postavení.

- Dosavadní typy volnočasových zařízení (školní družiny a kluby, základní umělecké školy) pokračovaly v činnosti a rozvoji. Domy pionýrů a mládeže se přeměnily na domy dětí a mládež.
- Sdružení a zařízení dětí a mládeže střední a východní Evropy se začala vyrovnávat s novými společenskými i vnitřními podmínkami své existence a činnosti: Otevírat se nových obsahů (ekologie, počítače, mezinárodní aktivity). Brát v úvahu další cílové skupiny (dětí předškolního věku, zdravotně postižené, sociálně handicapované, z jiných etnik).

Pokud bychom měli pátrat po prvopočátku výchovy ve volném čase, je možné, že bychom se dostali mnohem dál, než kam nás odborná literatura dovedla, tedy do období po třicetileté válce. V samotné knize *Pedagogika volného času* (Pávková et al. 2002) se dočítáme o Legendě o Ostojovi, která by mohla s prvopočátky úzce souviset. V tomto případě ale jde o informace z nepřímých pramenů.

Jak je z historického vývoje výchovy ve volném čase patrné, jedná se o odvětví, které vždy reagovalo na dobu a situaci v dané zemi.

1.3 Mimoškolní aktivity

Najít přesnou definici pojmu „mimoškolní aktivity“ je velmi složité. Ačkoliv si dokážeme představit, co vše do této kategorie spadá, formulovat a správně definovat jej není jednoduché. Webová stránka zabývající se vzděláváním a volnočasovými aktivitami definuje mimoškolní aktivity takto: „*Kvalitní mimoškolní programy by měly být komunitně řízeny, také zajišťovat rozšířené příležitosti ke vzdělávání, které podporují vývojově odpovídající kognitivní, sociální, fyzické a emocionální výsledky. Kromě toho mají tyto programy akademickou podporu, umělecké a kulturní obohacení. Mimoškolní programy lze spustit přímo po škole, nebo v průběhu večerů, víkendů, letní dovolené či prázdnin.*“

(Thirteen: Afterschooll program - from vision to reality. [online]. 2004 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: http://www.thirteen.org/edonline/concept2class/afterschool/index_sub1.html)

Mimoškolní aktivity mají mnoho společného s výchovou po vyučování a jsou vzájemně propojeny.

Tyto mimoškolní aktivity lze provádět v nejrůznějších zařízeních. Pávková et al. (2002) vyčlenily několik zařízení, která se zdají být nejzásadnější jak pro výchovu ve volném čase, tak pro samotné aktivity.

- **Školní družiny** – zaměřují se na práci s dětmi prvního stupně základní školy.
- **Školní kluby** – pracují s dětmi středního školního věku.
- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže** – zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností
- **Domovy mládeže** – zajišťují výchovnou péči, ubytování a stravování žákům středních škol, kteří vzhledem ke vzdálenosti zvolené školy od místa trvalého bydliště nemohou denně dojíždět.
- **Dětské domovy** – zde jsou umístěny děti od 3 do 18 let. Jako zařízení ústavní výchovy mají specifické postavení. Jedním z jejich úkolů je však také dbát na hodnotné využívání volného času a o rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže.
- **Základní umělecké školy** – zahrnují hudební, hudebně-pohybové, výtvarné a literárně-dramatické obory, poskytující uplatnění dětem, mládeži i dospělým.

Ačkoliv si spousta lidí neuvědomuje důležitost těchto zařízení, faktem zůstává, že dítě převážně v mladším školním věku ovlivňováno ve svém vývoji z mnoha stran. Jednou částí se tak může stát právě mimoškolní zařízení. Tato zařízení plní několik důležitých funkcí. (Hofbauer 2004) Během relativně krátkého období několika posledních let vzniklo na našem území, ale taktéž v zahraničí, velké množství zařízení strukturovaných podle několika hledisek. *„Mezi základní rysy jejich vývoje patří: rozšiřování funkcí; obsahová specializace a současně vytváření větších komplexů s novými možnostmi realizace volného času dětí, mládeže (někdy společně s dospělými); rozšiřování dosahu na další skupiny mladé populace, i když potřeba v tomto ohledu není v současnosti zdaleka uspokojena.“* (Hofbauer 2004, str. 89)

Převažující funkce volnočasových zařízení

Zde můžeme zařadit to, co každý od takového zařízení čeká. Patří sem zábava; oddech; osvojování nových poznatků; návyky a dovednosti; utváření postojů, sociálních vztahů a kompetencí; veřejně prospěšná a solidární činnost; služby (ubytovací, poradenské); sociální a zdravotní ochrana a podpora.

V této oblasti, tedy mimoškolních zařízení, musíme ale také nahlédnout na sociální skupiny. Většina dětí mladšího školního věku pochází z rodin, které jsou schopny jejich potřeby a zájem o mimoškolní aktivity uspokojovat. Najdou se ale také děti ze sociálně slabších rodin (u nás zejména z rodin romských). Tyto děti potřebují zejména preventivní podporu nebo již reedukaci a resocializaci. Volnočasová zařízení se pak velmi často snaží těmto dětem pomoci a začlenit je do běžného života mezi vrstevníky.

Členění aktivit volnočasových zařízení podle míry uspořádanosti a pravidelnosti

Tradiční aktivity volnočasových zařízení lze rozčlenit na několik typů. Hofbauer (2004) se přiklání k dělení na:

- Příležitostné
- Pravidelné
- Prázdninové

Mezi příležitostné aktivity můžeme zahrnout různé turnaje ve fotbale, v házené, taktéž šachové turnaje či události u příležitosti svátků. Zde se jedná na příklad o vánoční jarmark, velikonoční dílnu atd.

Pravidelné aktivity se provádějí v kroužcích, klubech, uměleckých souborech, sportovních družstvech a kurzech.

Specifické jsou pak prázdninové aktivity, které lze částečně zařadit do aktivit příležitostných. Sem patří tábory, odborná soustředění, lyžařské kurzy.

V současnosti se velmi oblíbenými stávají aktivity spontánní. Zařízení tak vytvářejí podmínky i pro neorganizované využití volného času, a to dle aktuálního zájmu jednotlivců i skupin. Tyto činnosti jsou pak omezeny pouze provozní dobrou zařízení a pedagogicky a organizačně ovlivňovány jen nepřímo. Účastníkům umožňuje vyzkoušení nových činností v novém prostředí a taktéž rozhodovat se a jednat podle vlastního uvážení.

Spontánní aktivity bývají dětmi a mladými lidmi oblíbeny právě pro svobodu při rozhodování, volnost a neformálnost. Celkově leží vše na bedrech dítěte. Není v rozhodování nijak omezováno ani ovlivňováno. Je na každém jedinci, jakou činnost si pak zvolí.

Vrstevníci a jejich vliv na výběr volnočasových aktivit

Mohou být děti mladšího školního věku ovlivněny svými vrstevníky při výběru volnočasových aktivit? Je možné, že si dítě vybere kroužek, ke kterému nemá blízko jen kvůli tomu, že jeho kamarád/kamarádka tento kroužek navštěvují? Na to se pokusíme přijít v této podkapitole.

Pokud se budeme bavit o dětech mladšího školního věku, lze toto vývojové období z psychologického hlediska velmi dobře charakterizovat. Lze ho nazývat věkem střízlivého realismu. *„Na rozdíl od menšího dítěte, které ve svém vnímání, myšlení i jednání je hodně závislé na vlastních přáních i fantaziích, a na rozdíl od dospívajícího, pro kterého je často důležitější vědět, co by mělo být správné, je školák plně zaměřen na to, co je a jak to je. Chce pochopit okolní svět a věci v něm „doopravdy“.* (Langmeier a Krejčířová 1998, str. 115)

Otázkou tedy zůstává, zda toto dítě chce svět poznávat samostatně nebo například ve skupině svých vrstevníků. Langmeier a Krejčířová (1998) také poukazují na to, že zejména ve školním věku významně ovlivňuje vývoj sebehodnocení dětská skupina, ať už formálně (ve třídě), nebo

neformálně (na hřišti). Nejedná se zde pouze o sebehodnocení, ale celkový vývoj pohledu na svět, který je redukován ze stran rodičů, školy a nyní i vrstevníků.

„Dětská skupina je ovšem na začátku školního věku ještě uvnitř málo diferencovaná. Vztahy dítěte ke spolužákům, a k druhým dětem vůbec jsou v té době stále ještě hodně nahodilé.“ (Langmeier a Krejčířová 1998, str. 136)

Dítě v tomto období ještě nemá zcela ujasněno, jak poznat kamaráda. Za kamaráda/kamarádku považuje toho jedince, který mu je v určitých situacích blízko. Může to být například spolužák, který s ním sedí v lavici, dítě, které bydlí na stejné ulici a podobně.

Teprve kolem věku deseti let si dítě začíná ujasňovat vztahy a vytváří trvalejší přátelství založené na osobních vlastnostech. Celá tato skupina se pak začíná diferencovat jak ve třídě, tak v nejrůznějších společenstvích.

V pokročilejší části období mladšího školního věku, tedy ve věku 10 – 12 let již většinou dítě cíleně vyhledává skupinu, do které by na základě svých zájmů a zálib mohlo patřit. Existují ale také jedinci, kteří ještě nemají ujasněno, kam jejich kroky budou směřovat a zcela si ještě neuvědomují své záliby. Tito pak tápou ve tmě a neví, do které skupiny se zařadit. Čáčka (1996) se domnívá, že rodiče občas nechápou myšlenkové pochody svých dětí nebo nadšenost pro různé druhy zájmů. Skupina vrstevníků jim pak poskytuje pocit rovnoprávnosti a vyváženosti.

„Hlediska skupiny však ovlivňují chování jejich členů jen tak silně, jak jim na té-které skupině záleží. Během dospívání se pak člověk stále více osamostatňuje od diktátu vrstevnických skupin a hledá vlastní kritéria hodnocení, osobní struktury cílů i hodnot.“ (Čáčka 2002, str. 50)

Masmédia, média a komunikace – jejich vliv a uplatnění v mimoškolních aktivitách dětí

Důležitou součástí života a aktivit volného času dětí a mládeže se stala tradiční i nová, elektronická média. Je až překvapující, jaký vliv na děti mají a s jak velkou razancí a účinností na ně působí.

Představme si menší skupinku dětí ve věku 8 – 10 let. Jeden člen je uznávám za vůdčí osobu. Tento jedinec začne v televizi sledovat japonský seriál Pokémoni. Je jím tak uchvácen, že začne sbírat kartičky s danými postavičkami. Jedna reklama na mluvícího pokémona v televizi přivodí další touhu vlastnit něco z řady tohoto seriálu. Tento jedinec, jakožto vůdčí člen skupiny pomalu přestává mluvit o čemkoliv jiném a hlavní téma dětské skupiny je tak každodenně seriál Pokémon, nasbírané kartičky a hračky. Ostatní členové svého „vůdce“ poslouchají, vnímají jeho nadšení a pomalými krůčky začínají seriál obdivovat také. Je pak otázka času, kdy ostatní přijdou s kartičkami a hračkami postav.

Zde se projeví hned dva vlivy. Jeden vliv byl zaznamenán z hlediska televize, tedy média, ten druhý z hlediska skupiny vrstevníků.

Média ovšem nemusíme brát pouze jako negativního činitele. Především je zde fakt, že je to něco, bez čeho se v této době plně nové techniky neobejdeme. Média jsou všude kolem nás. Televize, rádio, internet, mobilní telefon počítač, to vše se stalo součástí našeho každodenního života.

Taktéž v této době narůstá význam mezilidské komunikace, jako formy sociálního styku spočívající ve sdělování informací. *Komunikace může být bezprostřední, tváří v tvář, stále častěji však informace zprostředkují média.* (Hofbauer 2004, str. 128) Zejména masmédia pak umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou. Velkým problémem je ovšem důvěryhodnost těchto mediálních zdrojů. Ne vždy jsou veškeré informace pravdivé.

Vztah mezi dětmi a médii můžeme shrnout do několika různých bodů.

- děti a mládež se stávají předmětem zájmu médií určených dospělým – média mluví o dětech
- setkávají se s nimi jako uživatelé (čtenáři, posluchači, diváci) – média mluví k dětem
- děti samy se podílejí autorsky, organizačně nebo technicky na mediální tvorbě – děti mluví prostřednictvím médií.

Třetím bodem se budeme podrobněji zabývat, jelikož je úzce spjat s naším tématem mimoškolních aktivit.

Média vytvářena samotnými dětmi

Stalo se skutečností, že v posledních letech vznikají, jak v celostátním, tak i mezinárodním měřítku média vytvářena dětmi nebo mladými lidmi. (Hofbauer 2004) Jejich cíl je jednoznačný. Informovat okolní svět o dětech samotných a různých oblastech jim blízkým. Pro dospělé se pak takový mediální počín může stát vhodným zdrojem k získávání více informací o životě dnešních dětí a mládeže.

Podstatné je, že se děti a mladí lidé stávají dopisovateli, reportéry, redaktory nebo technickými pracovníky. Učí se vidět svět z jiné strany – ze strany médií. Odkrývají problémy, vyhledávají informace, vyjadřují své názory. Následně je mohou po redakčním a technickém zpracování sdělovat ostatním a přispívat tím k jejich řešení.

Vztah takto mladé generace k médiím tak přestává být pouze jednostranné přijímání informací ze světa dospělých a pomáhá vytvářet aktivní vztah mladých občanů ke skutečnosti. Při zainteresování do tohoto odvětví se pak stává práce v médiích inspirací i pro jejich volnočasové aktivity. V jistých případech můžeme hovořit o specifickém prostředku participace na rozvoji školy, vrstevnické skupiny, zařízení nebo sdružení volného času, obce i společnosti.

„Současné způsoby využívání médií pomáhají vytvářet pozitivní vztah také k předkládaným informacím, k námětům a programům volnočasové činnosti a probouzejí zájem dětí a mladých lidí o to vyjadřovat svoje názory. Pro uživatele ale také zůstává aktuální požadavek učit se média využít vhodně a v přiměřeném rozsahu se záměrem naučit se v nich nacházet potřebné informace a pozitivní podněty k činnosti.“ (Hofbauer 2004, str. 134)

Stejně tak jako můžou děti média vhodně využívat a aktivně se do nich zapojovat, existuje zde riziko nežádoucího vlivu. Tyto vlivy se v jistých případech projeví okamžitě, jindy mohou zůstat latentní. Extrémně časově náročné (každodenní a několikahodinové) využívání médií ve volném čase může vést k závislosti na nich nebo způsobuje absenci činností, které kompenzují pohybovou či jinou neaktivitu (např. sportovní nebo umělecké činnosti).

2 Výchova a vzdělávání dětí v České republice

2.1 Pojmy všeobecně

2.1.1 Definice výchovy

Výchovu z pedagogického hlediska definujeme takto: „*Proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.*“ (Průcha et al. 2003, str. 277)

Různá pojetí výchovy byla ovlivněna sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akcentací jednotlivých stránek výchovného procesu. Někteří autoři chápou výchovu jako plně řízený proces ovlivnění nehotového člověka pedagogem nebo institucí, naplněný snahou podřídít jej normám společnosti, ale i normám instituce apod. (např. G. A. Lindner, R. Hubert, J. Left).

Jiní akcentují úlohu samotného vychovávaného jako subjektu vlastního formování a zvýrazňují podíl osobnosti na vlastním utváření (J. J. Rousseau, J. Dewey, E. Key, C. Freinet a další).

Třetí proud vychází při vymezení výchovy z interakce mezi pedagogem a žákem (např. D. S. Peters, G. Mialaret aj.) Účinnost výchovy je závislá na míře interiorizace výchovných vlivů vychovávaným jedincem. K té dochází, je-li jedinec otevřen pedagogickému působení, odpovídá-li jeho zkušenosti, vytvoří-li se v jeho vědomí potřeby zdokonalovat se, stát se subjektem vlastního utváření. Neúčinnost čistě verbálního působení je nahrazována účinnější organizací zkušenosti vychovávaného. Z moderního hlediska je proto výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujícími jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.

2.1.2 Funkce rodiny v návaznosti na výchovu

Funkce rodiny můžeme vytyčit do třech hlavních bodů tak, jako to udělali i autoři Kačáni a Mikloš (1975).

Nejdůležitější funkce rodiny jsou:

- Uspokojovat emocionální potřeby, potřeby intimního soužití (sexuální funkce),
- zabezpečovat materiální potřeby (ekonomická funkce),
- zabezpečovat správnou výchovu potomstva (funkce výchovná).

Uspokojování emocionálních potřeb patří mezi důležité funkce rodiny, jelikož potřeby intimního, emocionálního života ve vztahu k druhému pohlaví tvoří důležitou součást existence každého jedince. Model rodiny, který si společnost vytvořila, má korigovat a zabezpečovat jistou kontrolu nad sexuálním životem jejich příslušníků.

Moderní doba značně zkomplikovala tuto oblast, což má vliv na celkovou atmosféru rodinného života. V posledních desetiletích se projevují určité uvolněné rodinné svazky, které jsou v rozporu s tradičními představami věrnosti a soudržnosti manželských párů. Manželé na sebe pohlíží jako partneři s potencionálně stejnými právy a stejně tak povinnostmi.

V této souvislosti se hodně diskutuje o tom, jestli současná forma rodiny není z hlediska této funkce přežitá. K těmto otázkám nás opravňují stále se množící případy atomizace rodin právě v důsledku manželské nevěry.

2.2 Výchova dětí v ČR

V České republice, ale i v jiných státech světa, lze na výchovu nahlížet z několika úhlů pohledu. Dítě je ovlivňováno a vychováváno především v rodinném prostředí, zároveň ale také svůj podíl výchovy přináší škola a mimoškolní zařízení.

U českých pedagogů jsou všeobecně známé a často užívané dva pojmy: KÁZENĚ A POSLUŠNOST. Již Komenský, kterého po právu označujeme za učitele národů, se těchto dvou slov silně zastával, především ve svém Informatoriu školy mateřské. Již zmiňované pojmy byly téměř nejpoužívanějšími slovy v českých školách až do revoluce v roce 1989. Jak je patrné, během posledních desetiletí se školství a přístup ve výchově razantně změnil.

Zasloužili se o to především pedagogové jako Zdeněk Matějček a František Drtina. Právě od nich jsme začali více slýchat slova jako INDIVIDUALITA a SAMOSTATNOST.

Mezi další důležité pojmy patří „pedagogické vedení“, které můžeme charakterizovat takto: *„Pedagogické vedení je tím efektivnější, čím humánnější jsou vztahy mezi jeho aktéry. Jsou-li žádané výchovně vzdělávací výsledky i jejich předpoklady závislé především na lidech, pak základní funkcí pedagogického vedoucího je patřičná pedagogická motivace a hodnotová orientace lidí.“* (Blížkovský 1997, str. 229) Dále zdůrazňuje, jak vysokou důležitost má vedení motivováním. Toto vedení užívá stimuly materiální i morální tak, aby podpořily samotnou automotivaci dětí.

2.2.1 Česká rodina jako výchovný činitel

Pokud analyzujeme výchovu v tom nejklaštějším slova smyslu, a to výchovu v rodině, je patrné, že za poslední desetiletí prochází neustálými změnami. Ještě v devatenáctém století byl kladen největší důraz na mravní zásady a k rodičům se děti chovaly s náležitým respektem a úctou. Rodič byl považován za autoritu, byl pro dítě nadřazeným a vyžadoval kázeň a poslušnost.

Na začátku 20. století se začalo měnit postavení žen ve společnosti a došlo k poklesu autoritativnosti. Do módy začaly přicházet nové hodnoty, a to „rozumnost“ a „vzdělanost“. Rodiče už neočekávali, že jejich potomci budou slepě poslouchat a akceptovat jejich rozkazy, nýbrž se snažili o docílení rozumnosti dětí. Tělesné tresty byly v této době odmítány.

Po skončení první světové války byl kladen důraz na zdravotní stránku výchovy. Vše, co se týkalo výchovy, probíhalo v pravidelných intervalech a rodič především dohlížel na dodržování těchto aktivit a prací. Láska nebo výchovné tendence nebyly od rodiče očekávány.

Ve druhé polovině dvacátého století se začal klást důraz na láskyplný vztah rodiče a dítěte. Ideálem bylo, aby byl rodič shovívavý a pozorný. V rodinách by měla vládnout harmonická atmosféra a projevy citů nebyly považovány za nic směšného nebo nepodstatného.

V období šedesátých a sedmdesátých let se v naší zemi začal projevovat vliv americké kultury. Rovnocennost mezi mužem a ženou byla stále aktuálnější a výchova začala být spíše liberální. (Pernerová 2000)

2.2.2 Česká rodina v současnosti

Ve zjednodušené definici můžeme říci, že současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. (Matoušek 1997) V posledních letech se zaměstnání ženy stalo ekonomickou nutností stejně tak, jako zaměstnání muže. Jen velmi obtížně by z finančního hlediska fungovala rodina, která žije z jednoho platu. Žena tak je přetěžovaná souběžně požadavky pracovními, tak domácími. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozvodu.

Nahlédneme-li na klasickou českou rodinu, uvidíme muže, který je v práci angažován více než žena, má v práci větší zodpovědnost, má v průměru více podřízených, je za svou práci výrazně lépe placen, je v ní spokojenější a čeká od ženy, že ona jeho pracovní zaujetí bude chápat a podporovat. Žena na oplátku čeká od muže kromě pomoci v domácnosti a hmotného zajištění rodiny především citové pochopení a vztahové porozumění.

Dnešní moderní doba se však snaží tyto rozdíly smazávat. Nyní bychom našli mnohem více emancipovaných žen, které vydělávají více než muž z rodiny, či mají dokonce vyšší postavení. Oproti době před revolucí 1989 je tento počet zásadně rozdílný. V tehdejší době bylo jasně dané postavení ženy a postavení muže. Žena měla nepříliš náročnou práci, o více se mohla starat o rodinu a domácnost. Muž „hlava rodiny“ zabezpečoval rodinu z hmotného hlediska. Také ale podotýkáme, že v tehdejší době byl podstatně vyšší počet sňatků. V České republice se pohyboval v rozmezí 80 – 90 000 ročně. „*Od roku 1990 stále klesá a v roce 1995 dosáhl hodnoty 54 000. Věk vstupu do manželství byl u nás v osmdesátých letech u mužů v průměru 24 let, u žen 21 let.*“ (Matoušek 1997, str. 35) Takto brzký vstup do manželství dával totiž snoubencům naději na získání vlastního bytu od státu a opuštění původní rodiny. Dnes již tato možnost není a mladí lidé si velmi promýšlí vstoupení do svazku manželského.

2.3 Vzdělávání v České republice

Vzdělávací systém v České republice vychází ze školského zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Vše je v řádném souladu s ústavou České republiky, Všeobecnou deklarací lidských práv a Úmluvou o právech dítěte. Tento zákon stanovuje základní podmínky vzdělávání, stejně tak jako práva a povinnosti osob podílejících se na vzdělání.

V České republice je ustanoveno základní vzdělávání na dobu devíti let. Dále je pak členěno na první a druhý stupeň. Povinná školní docházka pro dítě začíná prvním dnem školního roku, který následuje po jeho šestých narozeninách. Dítěti však může být povolen odklad z důvodu tělesné nebo duševní nevypěstlosti. Povinná školní docházka končí po devíti školních letech, nejpozději však na konci školního roku, v němž žák dosáhne sedmnácti let. Školní rok začíná dle § 24 1. září a končí 31. srpna následujícího kalendářního roku. Školní rok se člení na období školního vyučování a období školních prázdnin. Období školního vyučování se člení na pololetí. Ve školách se vyučuje v pětidenním vyučovacím týdnu.

Výuka je rozdělena do vyučovacích hodin, které mají vždy délku trvání 45 minut. (§ 26) Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání stanoví počet povinných vyučovacích hodin, a to v prvním a druhém ročníku nejvýše 22 povinných vyučovacích hodin, ve třetím až pátém ročníku nejvýše 26 povinných vyučovacích hodin. Povinnou školní docházku žák může splnit mimo státní školy také na školách soukromých nebo na alternativních typech základních škol. (ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbíрка zákonů České republiky. 2004, částka 190 [online]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>)

Strategii vzdělávání dále formuje Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha. „*Tento dokument formuje vládní strategii v oblasti vzdělávání v podobě myšlenkových východisek, obecných záměrů a rozvojových programů směřodatných pro vývoj vzdělávací soustavy. Strategie odráží celospolečenské zájmy a dává konkrétní podněty k práci škol. Zároveň je otevřeným materiálem, který by měl být v pravidelných intervalech kriticky zkoumán a v souladu se změnami společenské situace revidován a obnovován.*„ (Strategie vzdělávání 2020: Národní program vzdělávání ČR [online]. 2015 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>)

České kurikulum

Pojem kurikulum

Poprvé byl tento pojem v návaznosti na vzdělání, použit již v 17. století. Slovo latinského původu, v překladu znamenající *běh, průběh* tehdy označoval univerzitní vzdělávací program (Maňák a Janík 2006) Později také vzdělávací program na nižších typech škol. Průcha et al. (2003) rozdělují kurikulum na tři základní významové pojmy: „**1** *Vzdělávací program, projekt, plán. 2* *Průběh studia a jeho obsah. 3* *Obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.*“

Jako paralelní pojem ve vládních dokumentech je často užíváno termínu *vzdělávací program*. V návaznosti na Bílou knihu vznikly kurikulární dokumenty určené všem stupňům vzdělávání. V tomto případě hovoříme o „Rámcových vzdělávacích programech“. Tyto závazné dokumenty jsou dále rozděleny do dvou úrovní, a to do úrovně státní a z ní vycházející úroveň školní. Státní úroveň definuje vzdělávací rámce pro předškolní, základní i střední vzdělávání. Školní úroveň zastupují jednotlivé vzdělávací školní programy, které vycházejí z rámcových vzdělávacích programů.

Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP) obou úrovní na sebe vzájemně navazují a to tak, že každý Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) vychází z Rámcového vzdělávacího programu. Cílem těchto programů je dosažení klíčových kompetencí po devítileté povinné docházce na základní školu. Dále pak vymezují vzdělávací oblasti, ať už z obecného hlediska (RVP) nebo z hlediska konkrétního (ŠVP). Stanovují také cíle, kterých by žáci v jednotlivých vzdělávacích oblastech měli dosáhnout.

Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání (dále jen RVP ZV) je jedním z pedagogicko-vládních dokumentů vycházející z Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knihy). Z programu, který vyjadřuje určitá ideová východiska, obecné záměry a programy, jimiž má být usměrňován rozvoj vzdělávací soustavy ČR.

RVP ZV obsahuje šest klíčových kompetencí, které jsou chápány jako soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Výběr těchto kompetencí vychází z hodnot, které jsou ve společnosti přiřazovány k nejdůležitějším. Současně jde o kompetence, které by měly každému jedinci přispět k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a posilování funkcí občanské společnosti.

Klíčové kompetence nejsou brány jako samostatně stojící oddíly, nýbrž oddíly vzájemně se prolínající. Jsou multifunkční a zasahují do všech vyučovaných předmětů i mimo ně. Můžeme jich dosáhnout pouze jako výsledku celkového procesu vzdělávání. Tyto kompetence pak zasahují i do mimoškolního života žáků a jsou v rámci mimoškolního vzdělávání.

Klíčové kompetence

- *Kompetence k učení*

Na konci základního vzdělávání žák vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby; je schopen vyhledat a vytřídit informace – následně je využít; chápe smysl a cíl učení.

- *Kompetence k řešení problémů*

Žák na konci základního vzdělávání vnímá a rozpozná problémové situace; promýšlí a naplňuje způsob řešení; samostatně řeší problémy; ověřuje správnost řešení problémů, kriticky přemýšlí a činí uvážlivá rozhodnutí.

- *Kompetence komunikativní*

Na konci základního vzdělávání žák výstižně formuluje a vyjadřuje své myšlenky v logickém sledu; má kultivovaný písemný i ústní projev; rozumí různým typům textů a záznamů; využívá získané zkušenosti k utváření potřebných vztahů a spolupráci s ostatními lidmi.

- *Kompetence sociální a personální*

Žák účinně spolupracuje ve skupině; podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu; přispívá k upevňování mezilidských vztahů; v případě potřeby poskytne pomoc, nebo o ni požádá.

- *Kompetence občanské*

Tato kompetence by měla žáka dovést k tomu, že na konci základního vzdělávání respektuje přesvědčení druhých lidí; chápe základní principy společnosti (zákony a společenské normy); respektuje a chrání naše tradice stejně tak, jako kulturní i historické dědictví.

- *Kompetence pracovní*

Žák na konci základního vzdělávání používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení; přistupuje k výsledkům pracovní činnosti jak z hlediska kvality a funkčnosti, tak z hlediska ochrany svého zdraví a zdraví jiných; orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru.

V RVP ZV nalezneme také vzdělávací obsah, který je orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti pak obsahují jeden nebo více vzdělávacích a jim obsahově blízkých oborů.

Vzhledem k tomu, že každá tato vzdělávací oblast může nějakým způsobem v dítěti probudit touhu po aktivitě ve svém volném čase, zařazujeme zde i výčet jednotlivých vzdělávacích oblastí.

Vzdělávací oblasti

- **Jazyk a jazyková komunikace**
(Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- **Matematika a její aplikace**
(Matematika a její aplikace)
- **Informační a komunikační technologie**
(Informační a komunikační technologie)
- **Člověk a jeho svět**
(Člověk a jeho svět)
- **Člověk a společnost**
(Dějepis, výchova k občanství)
- **Člověk a příroda**
(Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- **Umění a kultura**
(Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- **Člověk a zdraví**
(Výchova ke zdraví, tělesná výchova)
- **Člověk a svět práce**
(Člověk a svět práce)

Další důležitou součástí RVP ZV jsou **Průřezová témata**. Ta reprezentují okruhy aktuálních problémů současného světa, které jsou zařazovány do běžného vyučování. Vytvářejí příležitost pro individuální uplatnění žáků, které je mnohdy pro jedince v rámci sebepojetí a seberealizace nesmírně důležité.

Tato témata napomáhají rozvíjení osobnosti žáka především v oblasti postojů a hodnot. Průřezová témata jsou ustanovena vzhledem k současné situaci a snaží se napomáhat se seznamováním s nejrůznějšími problémy, jak ve vzdělávání, tak ve společnosti. Dalo by se říci, že tato „globální“ témata napomáhají dětem rozšířit všeobecný rozhled a přivádí je k tématům, která jsou častěji rozebírána u široké veřejnosti, než ve školním prostředí. Úzce souvisejí s mimoškolními aktivitami. Během těchto aktivit je možné realizovat či rozebírat jakékoliv průřezové téma a do tématu se zapojit. (RVP ZV, platný od 1. 9. 2013)

Průřezová témata

Osobnostní a sociální výchova

Nejdůležitější znakem osobnostní a sociální výchovy je pomáhat každému žákovi utvářet praktické životní dovednosti. Tato výchova je také zaměřena na reflexy osobnosti žáka a jeho individuálních potřeb i zvláštností. Učivem se zde stává sám žák, stává se jím konkrétně žakovská skupina a stávají se jím i situace běžného života.

Toto téma, respektive výchova, vede žáky k porozumění sobě samým; k utváření dobrých mezilidských vztahů; k získání základních sociálních dovedností pro řešení složitých situací; k uvědomování si hodnot spolupráce a pomoci; k uvědomování si různosti lidí, názorů a přístupů lidského chování.

Výchova demokratického občana

Toto téma má silný mezioborový a multikulturní charakter. Jedná se o syntézu hodnot, a to spravedlnosti, tolerance a odpovědnosti. Nahlédneme-li na konkrétní cíle této výchovy, pak se jedná o rozvoj kritického myšlení, uvědomování si svých práv a povinností a porozumění demokratickému uspořádání společnosti a demokratickým způsobům řešení konfliktů a problémů. Vede jedince k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod;

k pochopení důležitosti zákonů, řádu a pravidel; prohlubuje empatie a taktéž schopnost aktivního naslouchání a spravedlivého posuzování.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Toto průřezové téma je důležité z hlediska akcentování evropské dimenze ve vzdělávání. Globální myšlení a mezinárodní porozumění je právě touto dimenzí silně podporováno a prostupuje do celého základního vzdělávání. Nalezneme zde témata jako Evropa a svět nás zajímá, Objevujeme Evropu a svět, jsme Evropané. Přínos tématu v oblasti osobního rozvoje žáka by měl nastat jak u vědomostí, dovedností, tak i schopností. Na příklad: Žák chápe sociální a kulturní odlišnosti národů; rozšiřuje a prohlubuje své dovednosti, které využívá pro orientaci v evropském prostředí; chápe kontinuitu mezi evropskými státy a jejich společnými kořeny; prohlubuje vědomosti spojené s pochopením struktur a funkcí mezinárodních a nevládních organizací.

Multikulturní výchova

Hlavním cílem multikulturní výchovy je umožnit žákům seznámit se s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Na základě poznání cizích zvyklostí a národů si pak žák lépe uvědomuje vlastní kulturní tradice, hodnoty a kulturní identitu. Tento přehled mezi různými národnostmi pak napomáhá rozvíjení smyslu pro spravedlnost, solidaritu a toleranci. Multikulturní výchova se hluboce dotýká všech vztahů ve společnosti. Může jít například o vztahy ve škole, mezi učiteli a žáky, mezi rodinou a školou atd.

Žáci se učí kulturní diferenci, porozumění lidským vztahům, pochopení etnického původu lidí z minoritních skupin, porozumění pojmu „multikulturalita“ a také se snaží o pochopení principu sociálního smíru a solidarity.

Environmentální výchova

Pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí patří mezi hlavní cíle environmentální výchovy. Jde o nezbytné znalosti, které žáky učí odpovědnosti za jednání jedince i celé společnosti. Tato výchova umožňuje sledovat a uvědomovat si dynamicky se vyvíjející vztahy mezi člověkem a prostředím. Žáci se učí porozumět souvislostem v biosféře; vztahům člověka, prostředí a důsledky lidské činnosti dopadající na prostředí; poznávají a chápou

souvislosti mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí; rozšiřují spolupráci v péči o životní prostředí; seznamují se s principy udržitelnosti rozvoje; vede k odpovědnosti za vztah a chování k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů.

Mediální výchova

Mediální výchova nabízí žákům elementární poznatky a dovednosti týkající se mediální komunikace a práce s nejrůznějšími médii. Pro uplatnění jednotlivce v budoucím životě je důležité umět zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které z médií přicházejí. Média v sobě mají vysoký socializační faktor, což znamená, že mají výrazný vliv na chování společnosti, jednotlivců a taktéž na utváření životního stylu. Žáka by měla také tato výchova vybavit základní úrovní mediální gramotnosti. Přínos mediální výchovy pak nacházíme ve schopnosti se úspěšně a samostatně zapojit do mediální komunikace; schopnosti využít potenciál médií jako zdroj informací; schopnosti uvědomit si možnosti svobodného vyjádření vlastní postojů a odpovědnosti za ně.

3 Výchova a vzdělávání dětí ve Švédsku

3.1 Výchova dětí a švédská rodina v současnosti

Pěti měsíční studijní pobyt ve Švédsku mi velmi pomohl k ucelení si představy o výchově dětí v tomto státě. Ačkoliv jsme neměli možnost zavítat přímo do rodin, byly nám poskytnuty všeobecné informace přímo od obyvatel Švédska. Jejich vstřícné chování vůči cizincům a především pak nám studentům, napomohlo k ještě větší zvědavosti. Všeobecně známý fakt, že výchova ve Švédsku je velmi liberálně vedena se nám potvrdila. Dítě je tady bráno jako samostatně uvažující a názor mající lidská bytost. Nebudeme se zde pouštět do rozborů, zda je tato výchova správná nebo ne, pouze se budeme zabývat fakty, jak je výchova realizována.

Je nutné upozornit na fakt, že je Švédsko jednou ze zemí, kde je velká snaha vyřešit tzn. „gender gap“, neboli snaha snižovat rozdíly mezi pohlavími. Vše začíná už u narození dítěte. Rodiče, ať už se jedná o matku či otce, dostávají od státu možnost zůstat na mateřské, v tomto případě „rodičovské, dovolené po dobu 480 dní. Ze zákona je dáno, že se rodiče musejí na určitý čas vystřídat (minimálně na dobu dvou měsíců) tak, aby celých 480 dní nevyčerpal pouze jeden z rodičů. Ve většině případů se tak stává, že si otec po roce dítě „přebírá“ minimálně na jeden rok a zůstává na rodičovské dovolené právě on. Je ale pouze na rodičích, jak si rodičovskou dovolenou rozdělí. Schválením tohoto zákona a především pak realizací rodičovské dovolené, došlo k potírání diskriminace žen při přijímání do zaměstnání. Častým důvodem k nepřijetí ženy byl strach z brzkého nástupu na rodičovskou dovolenou. Rozdělením rodičovské dovolené mezi oba rodiče však byl tento diskriminační fakt smazán. Ve Švédsku může na rodičovskou kdykoliv nastoupit muž stejně jako žena.

Za velmi dobrý nápad považujeme uzákonění pravidla, že otec si během prvních 30 dní od narození dítěte může vzít 10 dní volna, které se zahrnou do takzvané „rodičovské dovolené“. Tyto dny jsou pro dítě velmi důležité a přítomnost obou rodičů má velký přínos.

Období druhého roku bývá zpravidla přelomové. Rodičovská dovolená rodičům končí a dítě může nastoupit do školky. Zpravidla pak oba rodiče pokračují ve vykonávání své původní práce.

Koncem 20. století se začalo měnit jak složení švédské rodiny, tak její funkce. Matky začaly chodit do práce, rodiny se zmenšily, mnoho rodičů žije spolu, aniž by byli oddáni, a odluky a rozvody jsou častější. (Ježková et al. 2011, str. 29) Zcela běžně narazíte ve Švédsku na pár, který žije ve společné domácnosti, ovšem bez oddacího listu. Oproti jiným zemím se však tyto

vztahy liší délkou trvání. Tato soužití nejsou brána jako soužití na zkoušku, nýbrž jsou alternativou soužití s oddacím listem. Na základě tohoto zjištění byla vypracována legislativa podporující děti žijící v takových svazcích.

Výchova ve Švédsku se nepatrně liší od výchovy v České republice. Snahou zrovnoprávnit muže a ženy je také vytvářen tlak na rovnocenné podílení se na výchově dětí. Otec i matka se k dětem staví jako rovnocenní rodiče a veškeré činnosti si mezi sebou dělí. Stereotyp matky starající se o domácnost, učení s dětmi a zároveň chození do zaměstnání, zatímco otec aktivity spojené s dětmi a domácností vynechává, je dávno vyvrácen. Otec zde má vesměs stejný úkol jako matka a na všem se rovným dílem podílí. Tento fakt má na dítě pozitivní efekt a i přes liberální výchovu je na dětech znát fakt, že otec do výchovy zasahuje stejně jako matka.

3.2 Vzdělávání ve Švédsku

Švédsko má zavedený dvoustupňový školský systém. (Ježková et al. 2011) Je rozdělen na devítiletou základní školu a tříletou vyšší střední školu. Základní myšlenkou celého vzdělávání je dovést co nejvíce žáků až k vysokoškolskému studiu. Vzdělávací systém klade velký důraz na možnost získání vzdělání pro všechny občany. Vzdělání je bezplatné na všech úrovních až na výjimky soukromých škol, které za určitých podmínek mohou vybírat školné.

Malým rozdílem, oproti vzdělávání v České republice, je věk dětí při nástupu do školy. Povinná školní docházka tady pro každé dítě začíná v sedmi letech a trvá devět let. Na přání rodičů však dítě může nastoupit do školy již v šesti letech. Pro většinu žáků je však podstatně delší. Důvodem je dobrovolná, ale velmi častá docházka do „předškolních tříd“. Tyto třídy mohou využít rodiče pro své děti již od jejich šesti let a projít tak roční přípravou na školu. Takže je školní docházka prodloužena směrem nahoru, tedy pokračováním ve studiu na tříleté vyšší sekundární škole.

Školní rok se dělí na podzimní a jarní pololetí. Podzimní pololetí začíná již v polovině srpna a končí v polovině prosince. Jarní pololetí pak začíná ve druhé polovině ledna a končí ve druhé polovině června. Během obou pololetí jsou vymezeny termíny pro prázdniny. Během podzimního

děti mají nárok na jeden týden prázdniny, během jarního jsou to pak týdny dva (jarní a velikonoční prázdniny).

Školy mají ve své činnosti značnou svobodu a autonomii. Škola sama si určuje počet vyučovacích hodin za týden a délku každého školního dne. Tento školní den však nesmí překročit šest hodin v prvních dvou letech a osm letech následujících. Žáci mají také v tomto ohledu svá práva. Je jim poskytnuta možnost ovlivňovat strukturu jejich vzdělávání. Rozsah a způsob jejich vlivu na vzdělání musí adekvátní jejich věku a vyzrálosti.

Řízení a kontrola vzdělávacího systému spadají do kompetence Švédské národní agentury pro vzdělávání (Skolverket). (Ježková et al. 2011, str. 52) Tato agentura je ústřední administrativní institucí pro systém všech škol ve Švédsku. Odpovídá za stanovování cílů a za dodržování hlavních principů vzdělávací politiky. Kontroly a testy dodržování těchto cílů a principů se provádí za pomoci pravidelných národních studií a průzkumů. Zabývá se také kritérii hodnocení edukace a pracuje na zkvalitnění plánů vyučování.

Její nedílnou součástí je péče o handicapované děti a jejich integrování do škol. Zajišťuje také vzdělávání pro imigranty a děti z etnických menšin žijící na území Švédska. (Skolverket: TheSwedishNationalAgencyforEducation. [online]. 2011 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z:<http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english>)

Za kvalitu školství ve Švédsku ovšem neručí pouze Švédská národní agentura. (Ježková et al. 2011) Ručí za ni také instituce jako jsou parlament, vláda, obce a samotné školy.

1.1 Švédské kurikulum

Švédské kurikulum

Švédský kurikulumní dokument je rozdělen do třech částí. První část pojmenovaná jako „Základní hodnoty a úkoly školy“ rozebírá všeobecné cíle směřující k žákovi. Zároveň také stanovuje povinnosti, které má škola vůči žákovi a žák vůči ní.

Ve druhé části „Všeobecné cíle a pokyny“ jsou vytyčeny normy a hodnoty, které by měl žák na konci povinné školní docházky považovat za sobě vlastní. Dále jsou zde definovány cíle týkající se spolupráce s rodinou; systému hodnocení a známkování.

Základní hodnoty a úkoly školy

Národní vzdělávací systém je založen na demokratických základech. Školský zákon (2010:800) stanovuje, že vzdělávání je přímo zaměřeno na rozvoj znalostí a hodnot žáků, stejně tak, jako by mělo podporovat učení a celoživotní touhu učit se. Škola by měla reprezentovat tyto hodnoty: nedotknutelnost lidského života, svobodu, rovnocennost všech lidí, rovnoprávnost mezi muži a ženami, solidaritu.

Škola musí podporovat porozumění jiným lidem se schopností empatie. Nikdo by se neměl stát obětí diskriminace na základě pohlaví, etnické příslušnosti, náboženského vyznání, transsexuality, sexuální orientace, věku nebo na základě jakéhokoliv jiného odlišení. Tyto názory musí být aktivně prezentovány a připomínány. Jakýkoliv náznak xenofobie nebo intolerance, musí být ihned konfrontovány v otevřené diskusi a musí být učiněna příslušná opatření.

Škola by měla být otevřená různým nápadům a v případě schválení těchto nápadů, pak podporovat jejich realizaci. Výuka by měla být objektivní a zahrnovat celou řadu nejrůznějších přístupů pedagoga k žákovi. Je důležité přizpůsobit výuku okolnostem a potřebám každého žáka. Žák je podporován v dalším vzdělávání a samostatném studiu. Škola stanovuje rovnocenná práva a možnosti pro ženy i muže.

Škola by měla jasně stanovit cíle vzdělávání, požadavky školy, práva a povinnosti žáků. Rodiče či opatrovníci musí být s těmito stanovami obeznámeni.

Úkolem školy je podporovat žákovo učení za pomoci motivace. Ve spolupráci s rodinou by škola měla podporovat všestranný a osobní rozvoj žáka. Za další důležité úkoly školy se považuje:

Druhá část švédského kurikula pojmenovaná jako „**Všeobecné cíle a doporučení**“ je rozdělena do osmi podtémat. Vytyčuje normy a hodnoty, spolupráci s rodinou, systém hodnocení a známkování, stejně jako vědomosti žáka na konci základního vzdělávání. v této podkapitole jsme pro ucelení informací stručně charakterizovali jednotlivé části.

Všeobecné cíle a doporučení

Normy a hodnoty

Škola by měla aktivně žáky zasvěcovat do hodnot jejich celé společnosti tak, aby byli schopni tyto hodnoty ctít i v běžném životě, ne pouze ve škole. Cílem školy je naučit žáka vyjadřovat osobní a etická stanoviska v oblasti lidských práv a základních demokratických hodnot. Žák také navrhuje podrobování lidí útlaku, ponižujícího zacházení a je naučen pomáhat ostatním lidem.

Znalosti

Škola přebírá zodpovědnost za získávání a rozvíjení znalostí, které jsou nezbytně nutné pro každého jedince a člena společnosti. Tyto znalosti jsou také základem pro další vzdělávání.

Odpovědnost a vliv na žáky

Demokratické principy jsou považovány za jedny z nejdůležitějších a měly by se vztahovat ke všem žákům. Žáci by měli mít vliv na své vzdělání a také by měli být neustále podporováni k rozvíjení dalšímu vzdělání. Škola přebírá zodpovědnost za zprostředkovanou výuku a školní prostředí.

Škola a domov

Společná odpovědnost školy, rodičů a opatrovníků za vzdělání žáků, by měla vytvořit co nejlepší podmínky pro rozvoj a vzdělání dětí a mládeže.

Spolupráce

Spolupráce mezi školou a volnočasovými či rekreačními středisky by měla být na takové úrovni, aby díky ní mohl žák všestranně obohacovat své schopnosti, znalosti a dovednosti.

Škola a svět kolem ní

Žáci mají nárok na získání vysoce kvalitního vzdělání. Škola by jim měla poskytnout dostatečné informace o možnostech jejich dalšího studia. Z toho vyplývá, že je zde důležité, aby škola spolupracovala s vyššími středními školami a mohla žákům nabídnout maximum možností. Škola také poskytuje informace o světě práce a pracovních povinnostech, které každého jedince v budoucnu čekají.

Hodnocení

Jednotlivé stupně hodnocení ukazují, do jaké míry žák dosáhl na vnitrostátní požadavky a znalosti stanovené u jednotlivých předmětů.

Odpovědnost ředitele

Ředitel školy má celkovou odpovědnost za to, že činnost školy jako celku je zaměřena na dosažení národních cílů. Je také odpovědný za pravidelnou kontrolu školních výsledků v souvislosti s dosahováním stanovených národních cílů.

Učební osnovy

Zde se nachází výčet předmětů vyučovaných na každé primární škole.

Seznam předmětů (seřazeno podle abecedy)

- Anglický jazyk
- Biologie
- Domácí a spotřebitelská studia
- Fyzika
- Historie
- Hudba
- Chemie
- Matematika
- Mateřský jazyk
- Moderní jazyky
- Náboženství
- Občanská výchova
- Pracovní činnosti
- Švédština
- Švédština jako druhý jazyk
- Technologie
- Tělesná výchova a zdraví
- Umění
- Zeměpis
- Znakový jazyk

4 Legislativní rámec

- Veškeré stanovy týkající se vzdělávání v České republice nalezneme ve Školském zákoně 561/2004 Sb.
- Vše týkající se vzdělávání v ČR spadá pod MŠMT
- Stanovy týkající se rodiny jsou ukotveny v Zákoně o rodině, zákon č. 94/1963 Sb.
- Vše týkající se rodiny spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV)
- Všechny stanovy týkající se vzdělávání ve Švédsku jsou zakotveny ve Školském zákoně z roku 1985 (Skollag 2010:800), který v roce 2011 prošel velkými změnami.
- Vše týkající se vzdělávání ve Švédsku spadá pod Ministry of Education and Research
- Veškeré stanovy o rodině najdeme ve státní publikaci „Familylaw (information on the rules)“ vydanou v roce 2013 ministerstvem spravedlnosti. Tato brožura slouží jako informační materiál ke všem zákonům týkajících se rodiny, které byly ve Švédsku vydány.

4.1 Zájmové a neformální vzdělávání v České republice

Také zájmové a neformální vzdělávání patří do celoživotního procesu učení každého jedince. Neformální vzdělávání, respektive výchovu, jsme si vysvětlili v kapitole 1.2. V zákoně není samostatně právně ukotveno. Zájmové vzdělávání je právně ukotveno ve **Školském zákoně č. 561/2004 Sb.** V tomto zákoně ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání je přímo ustanoven § 111 vymezen jako „**Zájmové vzdělávání**“.

Jedná se o určitý typ vzdělávání, ačkoliv už ne povinného, jako je povinná školní docházka, nýbrž dobrovolného. Znění paragrafu je:

(1) Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.

(2) Střediska volného času se dále podílejí na další péči o nadané děti, žáky a studenty a ve spolupráci se □ školami a dalšími institucemi rovněž na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků.

V tomto paragrafu je ustanoveno pouze zájmové *vzdělávání*, nikoli pak mimoškolní aktivity. Ačkoliv se jedná o určitý způsob trávení volného času, pohybujeme se stále ve sféře spadající pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

Jak jsme se již zmiňovali v kapitole 1.3, existuje mnoho zařízení, kde děti mohou trávit volný čas. Buďto se jedná o zařízení školská, spadající pod MŠMT, nebo se jedná o nejrůznější nezávislé spolky, jejichž stanovy najdeme v **Občanském zákoníku**, zákon č. 89/2012 Sb., § 214 - § 302.

4.2 Zájmové a neformální vzdělávání ve Švédsku

„Základní dokumenty obsahující národní cíle vzdělávání stanovené parlamentem a vládou jsou: školský zákon, kurikulum pro mateřskou školu, kurikulum pro systém povinné školy, předškolní třídy a střediska volného času, kurikulum pro systém nepovinné školy, učební osnovy pro povinnou školu, cíle pro vyšší sekundární školu.“ (Ježková et al. 2011, str. 34).

Stanovy týkající se středisek volné času najdeme jak ve Školském zákoně, tak v Kurikulu.

II EMPIRICIKÁ ČÁST

1 Charakteristika průzkumného šetření

Cílem empirické části je zjistit a porovnat, jak žáci 1. stupně základní školy ve Švédsku a v ČR tráví volný čas. Využili jsme půlročního studijního pobytu ve Švédsku (Erasmus) a zkušeností z pobytu na tamních základních školách.

Problematika trávení volného času je stále aktuální. Některé děti jsou přetěžovány již od útlého dětství, kdy rodič „nutí“ své dítě trávit několik hodin týdně například na sportovních trénincích, či uměleckých kurzech. Častým podnětem rodiče je špatná vzpomínka na dětství, kdy mu samotnému nebylo dovoleno dělat daný sport či navštěvovat nějaký kurz. Jiným důvodem je pak zahleděnost do vlastního dítěte a předpoklad, že právě jeho dítě bude to nejlepší, ba dokonce „nejslavnější“. Dítě se ovšem nemusí ztotožnit s názory rodiče, ovšem většinou je postaven před hotovou věc a na jeho názory nejsou brány zřetele.

Další fenoménem se pak stala nadváha a obezita u dětí zapříčiněna špatnými stravovacími návyky a nedostatkem pohybu.

Jak vyplývá z posledního celosvětového průzkumu, Česká republika se drží na 13. místě v počtu obézních lidí. Naopak Švédsko je na tom velmi dobře a je až na 32. místě (OECD: Obesity updates. [online]. June 2014. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/health-systems/Obesity-Update-2014.pdf>)

Zajímalo nás tedy, zda jsou děti v České republice a ve Švédsku v některých podmínkách zvýhodněny nebo znevýhodněny. Ať už se jedná o motivaci od rodičů, nabídky kurzů a kroužků v jejich okolí nebo jde pouze o jejich nezájem.

1.1 Stanovení průzkumného problému a cíle průzkumného šetření

Průzkumný problém:

Existují zásadní rozdíly v trávení času dětí v České republice a ve Švédsku?

Cíl průzkumného šetření:

Hlavní cíl:

- Zjistit rozdíly ve využití a způsobu trávení volného času dětí v České republice a dětí ve Švédsku.

Dílčí cíle:

- Zjistit, jaký je nejčastější způsob trávení volného času u dětí v ČR a ve Švédsku.
- Zjistit, zda byly děti svými rodiči směřovány k určité konkrétní aktivitě v rámci volného času.
- Zjistit, zda je nabídka volnočasových aktivit dostačující konkrétně ve městech, kde děti bydlí.
- Zjistit, zda také škola nabízí nějaké mimoškolní aktivity.
- Zjistit, kolik času děti tráví v kroužcích, které navštěvují. (V případě, že nějaký kroužek navštěvují).
- Zjistit, zda jsou děti s kroužkem/kroužky spokojeni a zda je baví.
- Zjistit, zda jsou rodiče dětí sportovně či jinak zaměřeni.

Stanovení předpokladů

Předpoklad č. 1

Děti v České republice i ve Švédsku tráví nejčastěji svůj volný čas aktivně.

Předpoklad č. 2

Větší procento dětí, které pravidelně navštěvují nějaký kroužek, bude v zastoupení respondentů z ČR.

Předpoklad č. 3

Na každé škole jsou organizovány a realizovány volnočasové aktivity formou kroužků.

Předpoklad č. 4

Více než polovina rodičů českých dětí by chtěla, aby jejich dítě navštěvovalo nějaký konkrétní kroužek či dělalo nějaký konkrétní sport. (Zatímco u dětí ve Švédsku je to méně než polovina).

Předpoklad č. 5

Ve městech je pro děti dostatečný výběr volnočasových aktivit obou zemích.

Předpoklad č. 6

Na základě našich zkušeností předpokládáme, že dětem z České republiky ve většině případů kroužky zabírají 4 - 6 hodin týdně. Z poznatků o liberální výchově ve Švédsku vyvozujeme, že děti navštěvují ve většině případů kroužky na 1 – 3 hodiny týdně.

Předpoklad č. 7

Více než polovina rodičů dotazovaných dětí ze Švédska sportuje. V České republice předpokládáme počet nižší než polovina.

Předpoklad č. 8

Děti (bez ohledu na národnost) baví jen některé kroužky, které navštěvují.

1.2 Metodika průzkumného šetření

Tento průzkum byl prováděn pomocí dotazníkového šetření. Nestandardizované dotazníky sestavené záměrně k ověření či vyvrácení našich předpokladů byly předkládány dětem 4. a 5. ročníků základních škol, a to jak v České republice, tak ve Švédsku. Tuto metodu jsme zvolili zejména kvůli časové efektivnosti a 100% návratnosti.

Chráška (2007, str. 163), pak definuje dotazník takto: „*Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.*“

Obecně lze konstatovat, že dotazníkové šetření patří mezi nejpoužívanější formu pedagogického výzkumu, v našem případě pak průzkumu.

V rámci našeho šetření byl dětem během vyučování osobně předložen dotazník (viz příloha č. 1) v tištěné podobě. Vše proběhlo na základě domluvy s pedagogem, jak na českých školách, tak na školách švédských. Dotazník obsahoval 7 uzavřených nebo polouzavřených otázek, na které děti písemně odpovídaly.

Vzhledem k vybranému vzorku respondentů, byl pro švédské děti dotazník přeložen do švédštiny. (viz příloha č. 2) Podmínky však zůstaly nezměněny.

1.3 Charakteristika zkoumaného vzorku respondentů

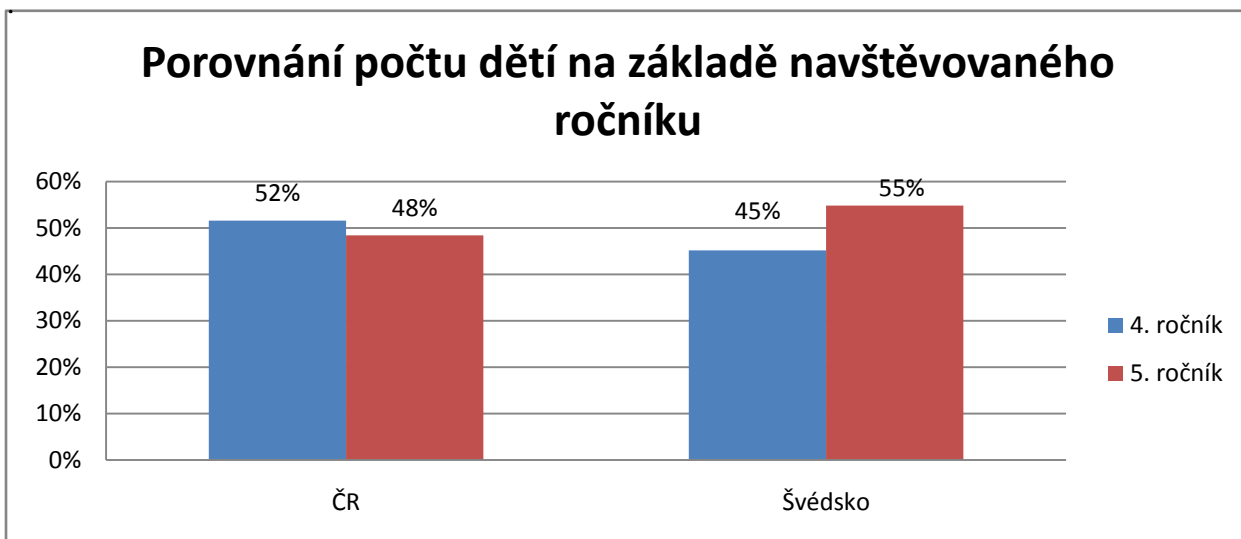
Základní soubor je možné definovat jako množinu všech prvků patřících do okruhu osob nebo jevů, které mají být zkoumány v daném výzkumu. Základní soubor však může být velmi rozsáhlý. Z tohoto důvodu se ze základního souboru pořizuje výběr (vzorek), který by měl být co možná nejpřesnější zmenšenou kopií původního souboru. (Pelikán 2007)

Výběrovým souborem (výběrem, vzorkem) rozumíme určitou část prvků vybranou ze základního souboru, která základní soubor reprezentuje. (Chráška 2007)

Abychom na základě výzkumu provedenému na výrazně menším souboru mohli stanovit obecnější závěry platné i pro celý základní soubor, je důležité co možná největší přiblížení vzorku základního souboru. (Pelikán 2007)

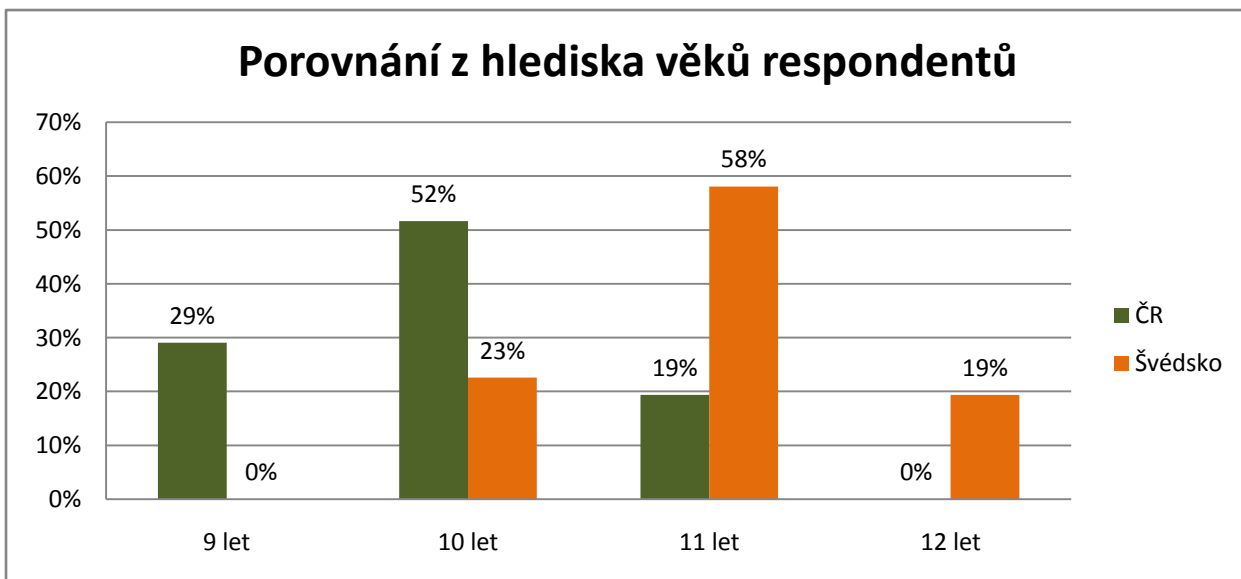
Základní souborem v rámci našeho průzkumného šetření jsou děti čtvrtých a pátých tříd základních škol v České republice a ve Švédsku. Vzhledem k možnostem, které nám byly poskytnuty pro vyplnění dotazníků, se tato realizace vztahuje k 31 dětem ze Zlína v rámci České republiky a ve Švédsku to pak bylo stejné množství, tedy 31 dětí ze základních škol ve městě Uppsala.

Na grafu A jsme porovnávali procentuální rozložení dětí dle ročníků, které v současné chvíli navštěvují. Jak můžeme vidět, rozložení zkoumaného vzorku je téměř vyrovnané.

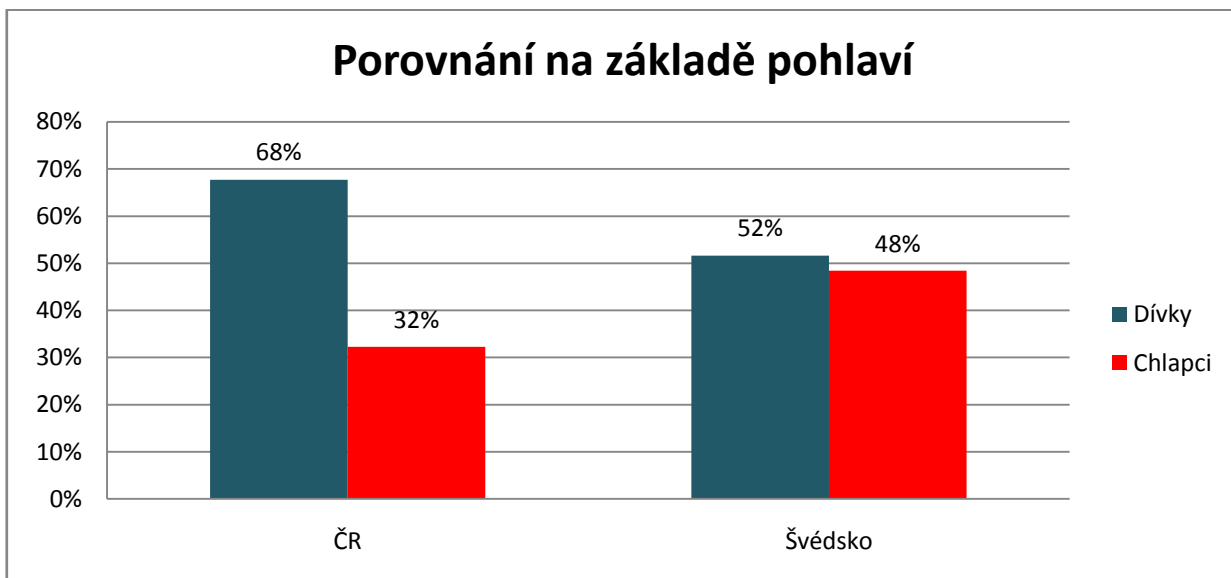
Graf A

Na grafu B jsme porovnávali zkoumaný vzorek z hlediska věku dětí. Tady už početní rozložení nebylo tak vyrovnané. Především kvůli věku 9 a 12 let. Ve Švédsku nevyplnil ani jeden dotazník respondent, který by měl 9 let. V České republice se pak mezi dotazovanými neobjevil ani jeden žák ve věku 12 let.

Graf B

Na grafu C jsme se zaměřili na pohlaví respondentů. V České republice převládala děvčata, a to v počtu 21:10. Ve Švédsku už byly počty dívek a chlapců téměř vyrovnané.

Graf C

Charakteristika analýzy dat

V našem dotazníku se vyskytovaly otázky pouze uzavřené nebo polouzavřené. Z toho vyplynulo jasné zpracování - položkách se odpovědi vždy sečetly, zanesly do přehledné tabulky a následně vyhodnotily jako procentuální podíly do sloupcových grafů.

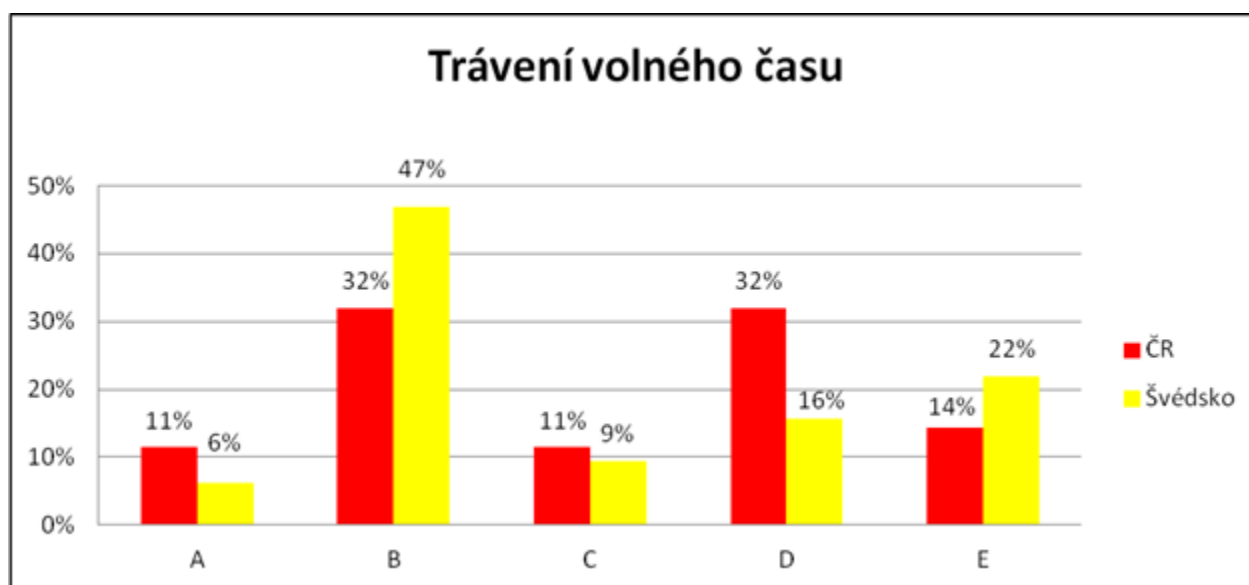
Pro větší přehlednost jsou data zaznamenána do společných grafů, tzn. jak za respondenty z ČR, tak i ze Švédska. Rozdíly jsou tedy patrné na první pohled.

1.4 Výsledky průzkumného šetření Vyhodnocení dotazníků

Položka č. 1: Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas?

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Sledováním televize, hrou počítačových her či podobnou aktivitou	4	11%	2	6%
B) S kamarády nebo s kamarádkami (mimo kroužky)	11	32%	15	47%
C) S rodinou, ať už kdekoliv - doma, na výletech atd.	4	11%	3	9%
D) Navštěvuji pravidelně kroužky	11	32%	5	16%
E) Jiným způsobem (napiš jak)	5	14%	7	22%
Celkem	35	100%	32	100%

Tabulka č. 1

Graf č. 1

V první položce jsme se zabývali základní otázkou související s tématem. Hlavním cílem bylo zjistit, zda děti ve Švédsku a České republice tráví svůj volný čas výrazně rozdílnými způsoby.

Z grafu č. 1 vyplývá, že rozdíly nejsou až tak velké. Rozdíl ale spatřujeme v tom, že české děti tráví svůj čas více organizovaně, čímž myslíme návštěvu zájmových kroužků. Při porovnání odpovědí B a D zjišťujeme, že děti ve Švédsku tráví více volného času s přáteli a méně v kroužcích. U dětí v České republice jsou tyto možnosti vyrovnané.

U této položky mohli žáci odpovědět i možností E) Jiným způsobem – napiš jak. Zatímco čeští žáci tuto odpověď využili ve 14 % ze zkoumaného vzorku 31 žáků, u švédských žáků bylo toto procento o něco vyšší, a to 22%. Taktéž ze zkoumaného vzorku 31 žáků.

Příklady odpovědi žáků ČR:

- „Hraji si s mladším bratrem“
- „Někdy hraji fotbal s kamarády.“
- „Trávím čas u kamarádky.“
- „Díváme se na televizi nebo si hraji venku s kamarádkou.“
- „S kamarády venku.“

Příklady odpovědi žáku Švédska:

- „Hraji taneční hru Just dance.“
- „S kamarády jsme venku nebo hrajeme počítačové hry.“
- „Často chodíme plavat s kamarády nebo s rodinou.“
- „Jsem s kamarády.“
- „Jsem s kamarády a děláme různé rekreační činnosti.“
- „Dívám se s rodinou na televizi nebo děláme různé aktivity.“
- „Hraji s kamarády fotbal nebo chodím tančit.“

Na základě těchto odpovědí se domníváme, že volnočasové aktivity žáků čtvrtých a pátých tříd v České republice a žáků ve Švédsku nejsou nijak zásadně rozdílné.

Někteří žáci ne zcela správně využili možnosti E) a například jen jinou větou opsali jednu z dalších nabízených možností. I tak jsme zde tyto jejich odpovědi zahrnuli.

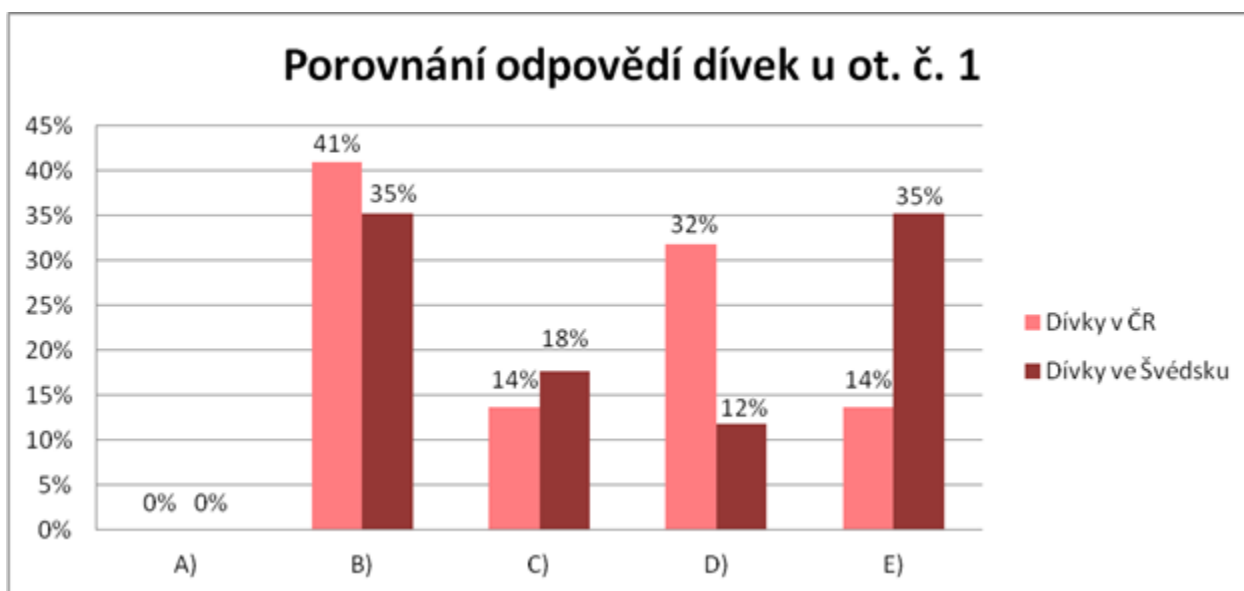
Otázka č. 1 je jedinou otázkou, kde žáci mohli využít jedné i více odpovědí. Z tohoto důvodu se liší počet odpovědí žáku z ČR a žáků ze Švédska. Někteří odpověděli pouze jednou variantou, jiní využili odpovědí více.

Srovnání odpovědí dívek a chlapců - položka č. 1:

DÍVKY

Odpovědi	Dívky v ČR		Dívky ve Švédsku	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Sledování televize, hrou počítačových her či podobnou aktivitou	0	0%	0	0%
B) S kamarády nebo s kamarádkami (mimo kroužky)	9	41%	6	35%
C) S rodinou, ať už kdekoli - doma, na výletech atd.	3	14%	3	18%
D) Navštěvuji pravidelně kroužky	7	32%	2	12%
E) Jiným způsobem (napiš jak)	3	14%	6	35%

Tabulka č. 1a

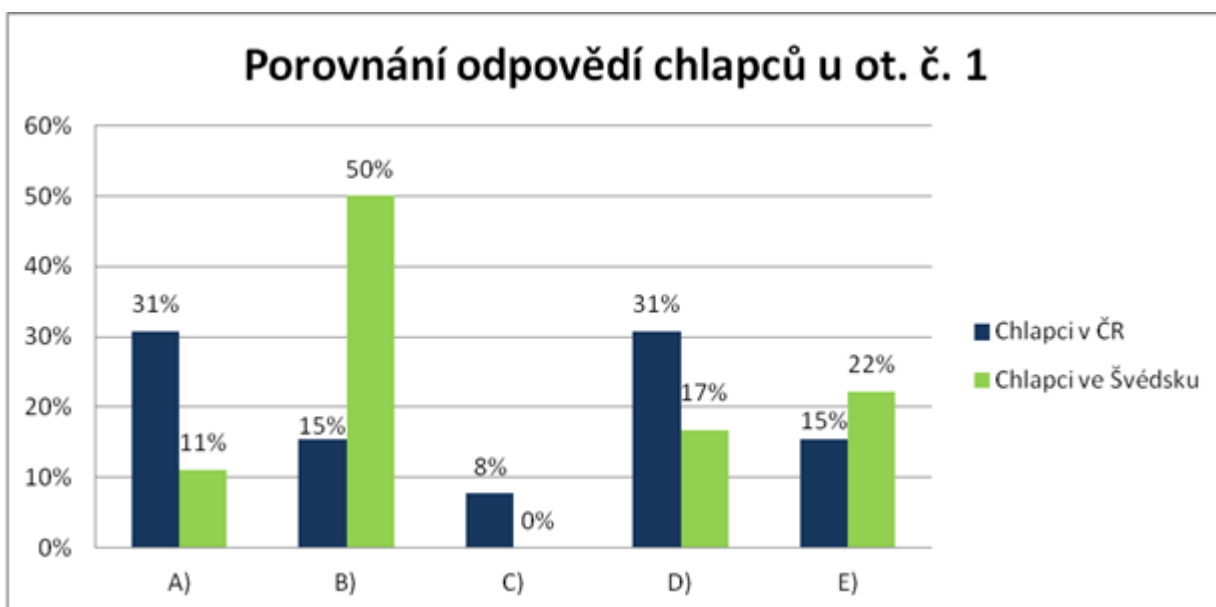

Graf č. 1a

CHLAPCI

Odpovědi	Chlapci v ČR		Chlapci ve Švédsku	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Sledováním televize, hrou počítačových her či podobnou aktivitou	4	31%	2	11%
B) S kamaráda nebo s kamarádkami (mimo kroužky)	2	15%	9	50%
C) S rodinou, ať už kdekoliv - doma, na výletech atd.	1	8%	0	0%
D) Navštěvuji pravidelně kroužky	4	31%	3	17%
E) Jiným způsobem (napiš jak)	2	15%	4	22%

Tabulka č. 1b

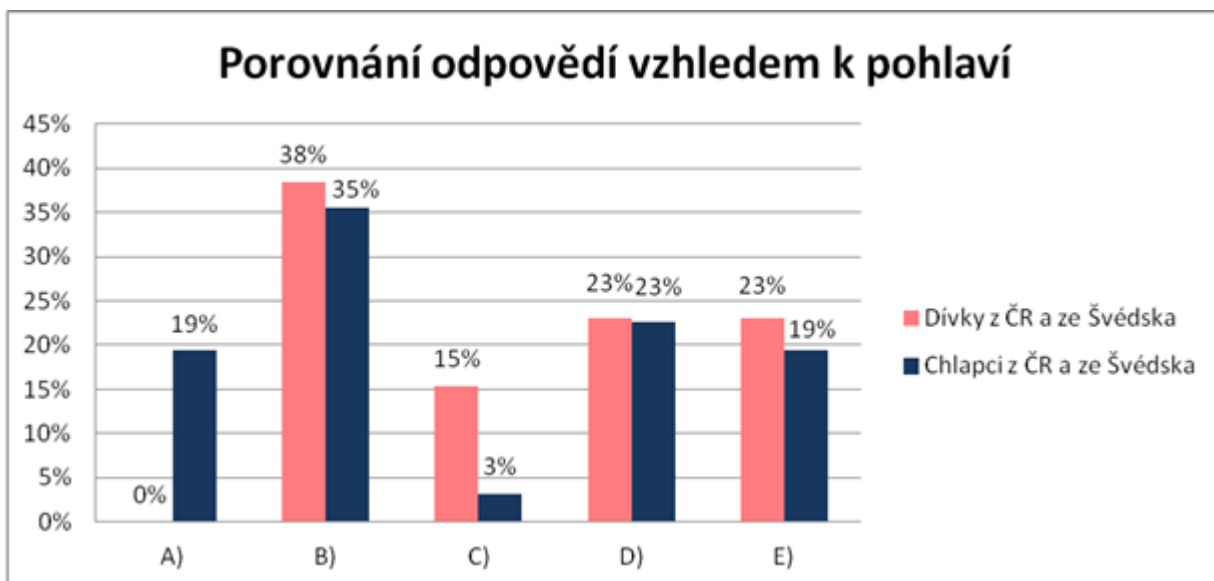

Graf č. 1b

Porovnání dívek (z ČR + ze Švédska) s chlapci (z ČR + ze Švédska)

Odpovědi	Dívky z ČR a ze Švédska		Chlapci z ČR a ze Švédska	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Sledováním televize, hrou počítačových her či podobnou aktivitou	0	0%	6	19%
B) S kamaráda nebo s kamarádkami (mimo kroužky)	15	38%	11	35%
C) S rodinou, ať už kdekoliv - doma, na výletech atd.	6	15%	1	3%
D) Navštěvuji pravidelně kroužky	9	23%	7	23%
E) Jiným způsobem (napíš jak)	9	23%	6	19%
Celkem	39	100%	31	100%

Tabulka č. 1c

Graf č. 1c

V grafu č. 1a jsme nahlíželi na problematiku trávení volného času z hlediska dívek. Jak je patrné, u dívek z České republiky převládly odpovědi B) a D). Znamená to, že dívky tráví převážně svůj volný čas v kruhu přátel či v kurzech a kroužcích. U dívek ze Švédska jsme došli k jinému závěru, a to takovému, že dívky tráví částečně také čas se svými přáteli, ale také zde bylo vysoké procento odpovědi E), tedy jiným způsobem. Žáci měli možnost vypsát svou vlastní odpověď. Některé z nich pak u dívek zněly takto:

- „Hraji taneční hru Just dance.“
- „Dívám se s rodinou na televizi nebo děláme různé aktivity.“
- „Často chodíme plavat s kamarády nebo s rodinou.“

Otázku trávení volného času jsme také řešili z hlediska chlapců (viz graf č. 1b). U chlapců z České republiky se zde sešly dvě možnosti se stejným počtem odpovědí, a to možnosti A) a D). Tyto odpovědi jsou v určitém kontrastu, jelikož na jedné straně stojí odpověď A), tedy sledování televize, hraní počítačových her a podobné aktivity. Na straně druhé je odpověď D) návštěva kroužků. Můžeme konstatovat, že v této položce chlapci z ČR ukázali, že svůj čas tráví nejrozličnějšími způsoby a žádný zcela nepřevažuje.

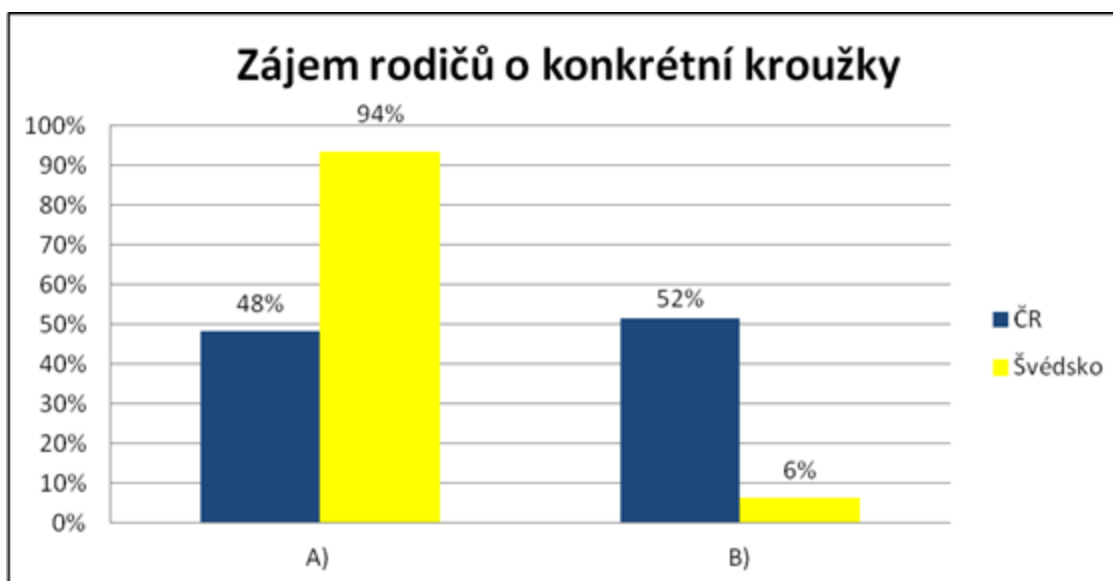
U chlapců ze Švédska převažovala odpověď B), tedy trávení volného času s přáteli mimo organizované kroužky. Co jste ale bylo zarážející, byla odpověď C), která znamenala trávení času s rodinou. Ani jeden chlapec tuto variantu nevyužil.

V poslední grafu č. 1c pak máme pro úplnost porovnání celkových odpovědí dle pohlaví, nezávisle na to, odkud pocházejí.

Položka č. 2: Chtěli někdy rodiče, abys navštěvovala/navštěvoval nějaký konkrétní kroužek?

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Ano	15	48%	29	94%
B) Ne	16	52%	2	6%

Tabulka č. 2

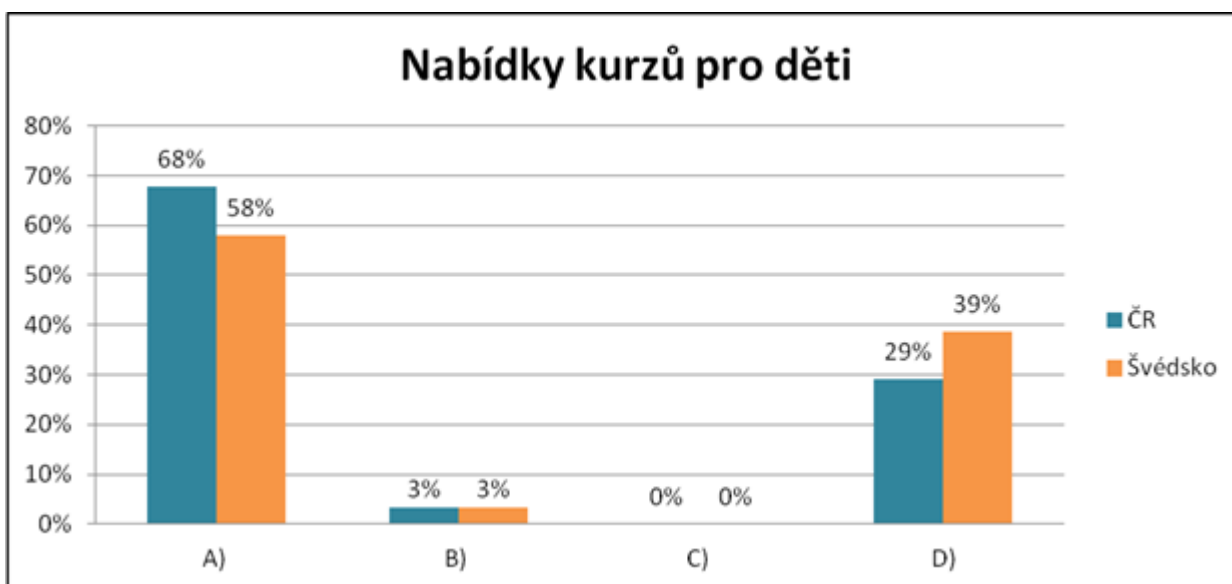
Graf č. 2

Na grafu č. 2 můžeme vidět velký rozdíl mezi zájmem rodičů žáku ze Švédska a zájmem rodičů žáků z České republiky o konkrétní kroužky. Zatímco ve Švédsku nám na otázku odpovědělo kladně 94 % ze zkoumaného vzorku 31 žáků, v České republice to bylo pouhých 48%, taktéž ze zkoumaného vzorku 31 žáků.

Položka č. 3: Je ve městě, ve kterém bydlíš, dostatečná nabídka kroužků pro děti ve tvém věku?

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Ano, dá se tady dobře vybrat	21	68%	18	58%
B) Ne, kroužků je málo	1	3%	1	3%
C) Ne, chtěla/chtěl bych dělat něco (navštěvovat kroužek), co v našem městě není	0	0%	0	0%
D) Nevím	9	29%	12	39%

Tabulka č. 3

Graf č. 3

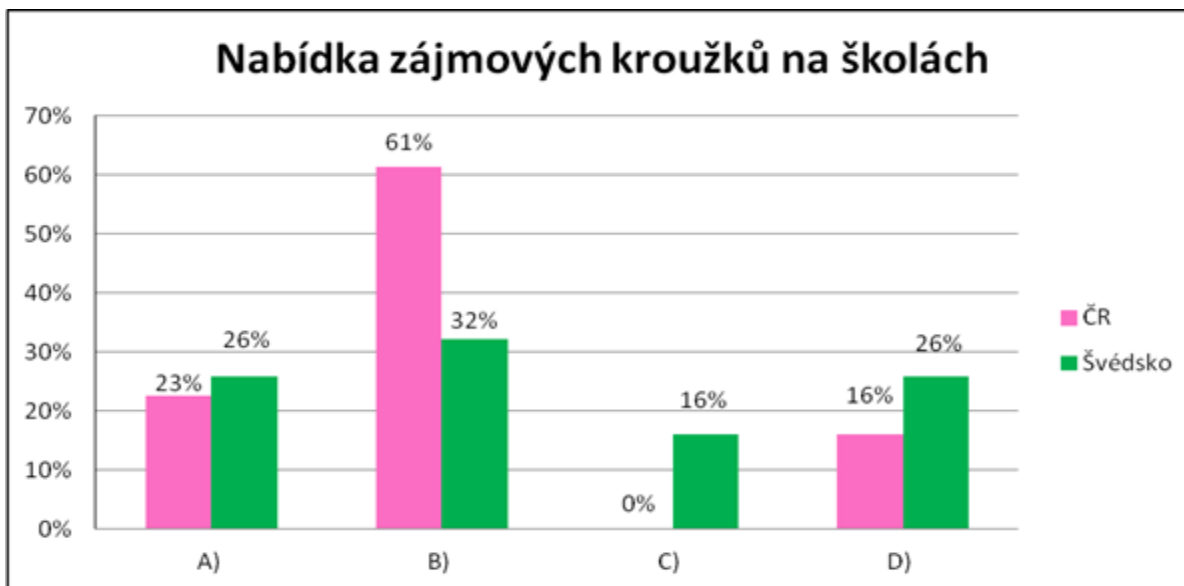
V této položce jsme se zajímali o to, zda jsou děti spokojeni s nabídkou kroužků v jejich městě. Především, zda je nabídka dostatečná.

Z grafu č. 3 vyplývá, že ve zhruba dvou třetinách případů jsou žáci s nabídkou svého města spokojeni. Také se zde ale setkáme se špatnou informovaností dětí, jak je patrné u odpovědi D). Je možné, že se jedná o pouhý dětský nezájem nebo také nevědomost, kde tyto informace o kroužcích hledat.

Položka č. 4: Nabízí tvá škola některé mimoškolní aktivity? Např. aerobik, fotbal, hudební kroužek, výtvarný kroužek atd.

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Ano, i já navštěvuji jeden, či více kroužků na naší škole	7	23%	8	26%
B) Ano nabízí, ale nenavštěvuji žádný kroužek	19	61%	10	32%
C) Ne, naše škola nenabízí žádné mimoškolní aktivity	0	0%	5	16%
D) Nevím	5	16%	8	26%

Tabulka č. 4

Graf č. 4

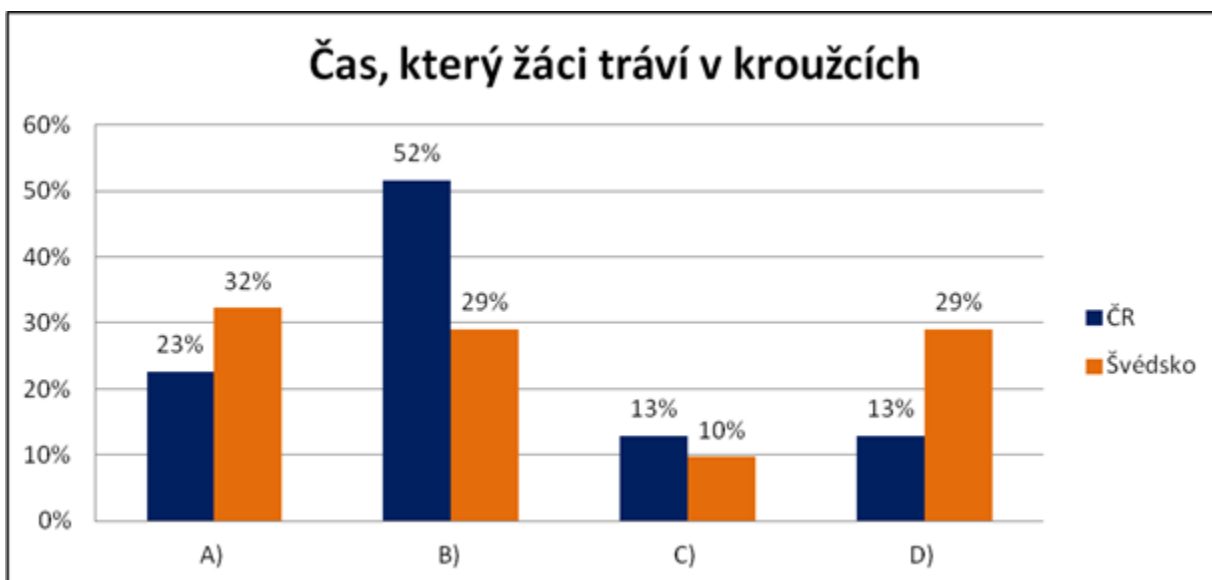
Otázka číslo 4 pro nás byla důležitá. Zajímali jsme se o to, zda jsou dětem nabízeny kroužky přímo na jejich základní škole, což je nejbližší prostředí, kde mohou hledat. Pak také, zda tyto možnosti využívají. Jak můžeme vidět na grafu číslo 4., žáci v ČR jsou sice o nabídce informováni, ovšem 61 % žáků tuto možnost vůbec nevyužívá, i přesto, že jsou tyto kroužky za minimální poplatky.

Ve Švédsku je tato situace o něco lepší. Kroužků na základní škole využívá 26 % žáků. Naopak procento, které tuto možnost nevyužije, je oproti České republice podstatně nižší, a to 32 %. Z grafu také ale vyplývá, že švédští žáci jsou o něco méně informováni o nabídce samotné. Celých 26 % žáků odpovědělo, že neví, jaká je nabídka na jejich základní škole.

Položka č. 5: Pokud pravidelně chodíš do nějakého kroužku/nějakých kroužků (ať už sportovního, hudebního či jinak zaměřeného), kolik hodin týdně ti tyto aktivity zaberou?

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) 1 - 3 hod/týdně	7	23%	10	32%
B) 4 - 6 hod/týdně	16	52%	9	29%
C) 7 a více hod/týdně	4	13%	3	10%
D) Nenavštěvuji žádný kroužek	4	13%	9	29%

Tabulka č. 5

Graf č. 5

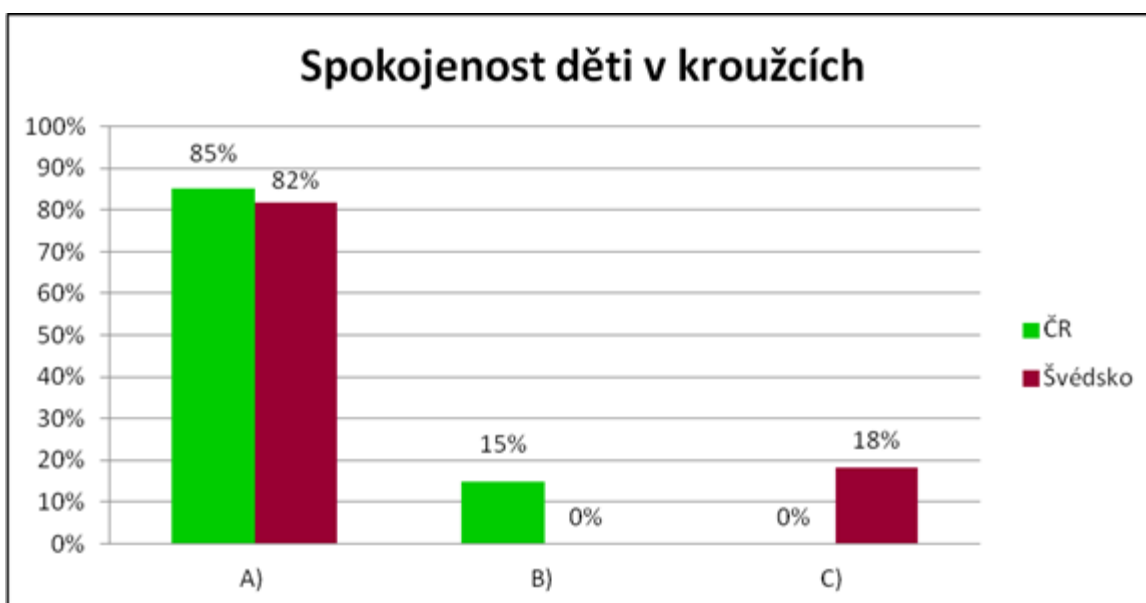
Na základě několikaletých zkušeností, především s tanečními kroužky pro děti, nás velmi zajímala otázka č. 5. Je nám známo, že rodiče v ČR často své děti přetěžují. Jelikož nám nebyla známa situace ze Švédska a nevěděli jsme, co od žáků čekat, byla pro nás tato otázka velmi důležitá.

Jak z grafu č. 5 vyplývá, více než polovina dotazovaných žáků z ČR tráví v kroužcích 4 -6 hodin týdně. Ve Švédsku žáci nejčastěji odpověděli, že tráví na organizovaných mimoškolních aktivitách 1- 3 hodiny týdně. Nejvíce nás ovšem překvapilo vysoké procento švédských žáků, a to hned 29 %, kteří nenavštěvuji vůbec žádný kroužek.

Položka č. 6: Baví tě kroužek/kroužky, které navštěvuješ?

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Ano - všechny	23	85%	18	82%
B) Ano - jen některé	4	15%	0	0%
C) Ne, nebaví mě	0	0%	4	18%

Tabulka č. 6

Graf č. 6

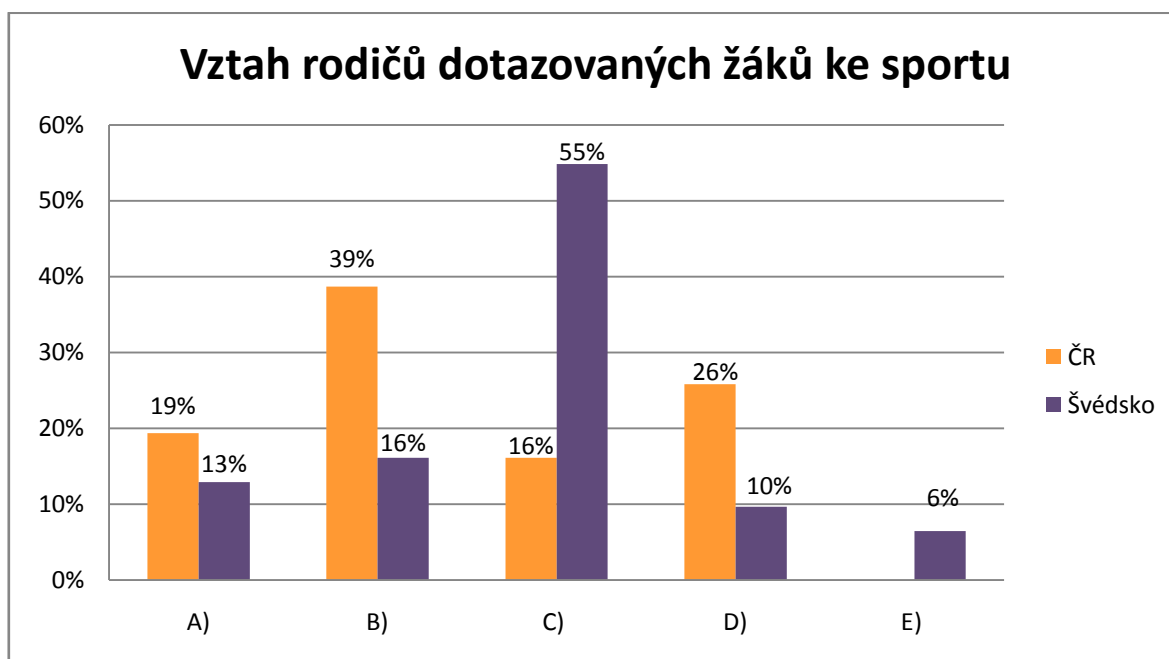
Na otázku číslo 6 neodpovídali čtyři žáci/žákyně z České republiky a také devět žáků/žákyně ze Švédska. Důvod byl takový, že u otázky č. 5 odpověděli možností D) Nenavštěvuji žádný kroužek, tudíž v této otázce neměli co hodnotit.

Z grafu č. 6 vyplývá pozitivní informace. Ve více než 80 % z dotazovaného vzorku, jak u žáků z ČR tak u žáků ze Švédska, převažuje kladný vztah ke kroužkům, které navštěvují. V 15 % se vyskytují žáci z ČR, kteří kroužků navštěvují více a jeden či více z nich nepatří mezi jejich oblíbené. Ve stejném množství se objevili ale také žáci ze Švédska, které jejich kroužky nebaví vůbec.

Položka č. 7: Sportují tvoji rodiče?

Odpovědi	ČR		Švédsko	
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %
A) Ano, sportují často a pravidelně	6	19%	4	13%
B) Ano, ale sportují jen občas	12	39%	5	16%
C) Nesportují	5	16%	17	55%
D) Sportuje pouze jeden z rodičů	8	26%	3	10%
E) Mají zcela jiné zájmy; pokud více, napiš které:	0	0%	2	6%

Tabulka č. 7

Graf č. 7

U položky č. 7 jsme se zabývali vztahem rodičů dotazovaných žáků ke sportu. Jedná se o sporty rekreační, jak byli žáci vždy upozorněni. Mezi dotazovanými žáky se nenašel nikdo, kdo by měl rodiče profesionální sportovce.

Na grafu č. 7 můžeme vidět velký rozdíl u odpovědi C). Je zarážející, že celých 55 % z dotazovaného vzorku žáků ve Švédsku odpovědělo, že jejich rodiče nesportují. Naopak u českých žáků je toto procento jednoznačně nižší, a to 16 %.

Odpovědi A), B), D) nás nijak zvláště nepřekvapily. Potěšil násale fakt, že v těchto třech odpovědích žáci z ČR procentuálně převyšují žáky ze Švédska.

Odpověď E) byla odpovědí s možností vypsání jiných zájmů rodičů. Z dotazovaného vzorku žáku z ČR nikdo tuto možnost nevyužil. Ve Švédsku tomu bylo jinak a tuto možnost využili žáci dva.

Toto jsou jejich odpovědi:

- Tatínek má zálibu ve focení krajin
- Maminka se stará o pejsky

1.5 Ověření platnosti předpokladů a shrnutí výsledků průzkumného šetření

V této kapitole se budeme věnovat ověření platnosti daných předpokladů na základě vyhodnocení získaných a ucelených dat. Provedeme taktéž celkové shrnutí výsledků průzkumného šetření.

Předpoklad č. 1

Děti v České republice i Švédsku, tráví nejčastěji svůj volný čas aktivně.

Předpokládali jsme, že dnešní doba plná sportovních talentů, nejširších nabídek kurzů a kroužků napomáhá dětem v aktivnějším trávení volného času. Za pasivní považujeme vysedávání u televize, hraní počítačových či jakýchkoliv jiných her nebo podobné aktivity. Jak vyplývá z tabulky č. 1, náš předpoklad byl potvrzen. Odpověď A) kterou pokládáme za jednoznačně pasivní trávení volného času, zde měla nižší procentuální výsledky, než odpovědi jiné.

Vypsané odpovědi děti taktéž poukazují na to, že jejich volný čas je využíván aktivně, na příklad plavání, tancem atd.

Předpoklad č. 2

Větší procento dětí, které pravidelně navštěvují nějaký kroužek, bude v zastoupení respondentů z ČR.

Tento předpoklad se nám zcela potvrdil. Na základě informací o výchově dětí ve Švédsku jsme usoudili, že liberální výchova vede děti i k volbě samotných kroužků. V tomto nízkém věku ale můžeme předpokládat, že jejich zájem ještě není jednostranný, proto děti neví, jaký druh kroužku si zvolit. Pak nastává situace, že v obrovském množství nabídek si žádný kroužek nevyberou a tak ani žádný nenavštěvují.

Můžeme se o tom přesvědčit v tabulce č. 5, kde se nachází informace o žácích, kteří žádný kroužek nenavštěvují. U dětí z ČR je toto procento na hodnotě 13 %, u dětí ze Švédska pak na hodnotě 29%. Je tedy patrné, že větší procento dětí navštěvující pravidelné kroužky, je v České republice.

Předpoklad č. 3

Na každé škole jsou organizovány a realizovány volnočasové aktivity formou kroužků. Jak na školách v ČR, tak na školách ve Švédsku.

Tento předpoklad nemůžeme zcela potvrdit, ale ani vyvrátit. V rámci odpovědí dětí z ČR se všichni shodli na tom, že jejich škola nějaké mimoškolní aktivity nabízí. Určité procento z nich tuto možnost využívá, někteří pak nikoliv. (viz tabulka č. 4)

Co se týče dětí ve Švédsku, situace zde byla komplikovanější. 16% dotazovaných dětí odpovědělo, že jejich škola žádné kurzy nabízí. 26% dětí pak vůbec netušilo, zda jejich škola disponuje nabídkou nějakých volnočasových aktivit. Vše zkomplikoval fakt, že průzkum ve Švédsku byl prováděn na jedné škole. Můžeme tedy pouze přepokládat, že některé děti byly špatně informovány.

Předpoklad č. 4

Více než polovina rodičů českých dětí by chtěla, aby jejich dítě navštěvovalo nějaký konkrétní kroužek či dělalo nějaký konkrétní sport. (Zatímco u dětí ve Švédsku je to méně než polovina).

Jak vyplývá z tabulky č. 2, náš předpoklad byl zcela vyvrácen. I přesto, že švédští rodiče dávají svým dětem větší prostor v rozhodování, existuje zde převažující procento těch, kteří by si přáli svého potomka dát do konkrétního kroužku. Ve Švédsku se jedná o 94% rodičů majících zájem o konkrétní kroužek, v České republice je to pak pouze 48%.

Předpoklad č. 5

Ve městech je pro děti dostatečný výběr volnočasových aktivit jak v České republice, tak ve Švédsku.

Zde můžeme konstatovat, že náš předpoklad byl potvrzen. Z tabulky č. 3 vyčteme, že 68 % dětí z ČR je spokojeno s nabídkou v jejich městě a domnívají se, že si je kde vybrat. U dětí ze Švédska je toto procento o něco nižší, a to 58%. I přesto se ale jedná o nadpoloviční odpovědi, které pak potvrzují náš předpoklad.

Předpoklad č. 6

Na základě našich zkušeností předpokládáme, že dětem z České republiky ve většině případů kroužky zabírají 4 - 6 hodin týdně. Z poznatků o liberální výchově ve Švédsku vyvozujeme, že děti navštěvují ve většině případů kroužky na 1 – 3 hodiny týdně.

Tento předpoklad se potvrdil u tvrzení, že děti z České republiky navštěvují ve většině případů své kroužky na dobu 4 – 6 hodin týdně. Konkrétně jde o 52% z dotazovaných dětí, jak se můžeme přesvědčit v tabulce č. 5.

U švédských dětí je procento potvrzující naše tvrzení nižší. Jedná se o 32% dětí, které navštěvují kroužky na 1 – 3 hodiny týdně. O něco menší je procento dětí, které v kroužcích stráví 4 – 6 hodin týdně. Bavíme-li se dotazovaných ze Švédska, je to celých 29 % respondentů.

Předpoklad č. 7

Více než polovina rodičů dotazovaných dětí ze Švédska sportuje. V České republice předpokládáme počet nižší než polovina.

Na základě pozorování toho, jak lidé běžně ve Švédsku žijí, jsme došli k závěru, že je to stát plný aktivně sportujících jedinců. Z toho důvodu jsme také stanovili předpoklad č. 7 danou formulací. Ovšem jak můžeme vidět v tabulce č. 7, náš předpoklad byl vyvrácen a tedy nepotvrzen. Ba právě naopak. Více než polovina rodičů od švédských dětí vůbec nesportují, a to celých 55%.

Průzkum nám ovšem potvrdil předpoklad, že méně než polovina rodičů od dotazovaných dětí z ČR sportuje. Dokonce je toto procento vyšší (39%), než u rodičů švédských respondentů.

Předpoklad č. 8

Děti (bez ohledu na národnost) baví jen některé kroužky, které navštěvují.

Náš předpoklad zde byl vyvrácen. Jak je patrné z tabulky č. 6, ve valné většině děti baví všechny kroužky, které navštěvují. Jedná se o 85 % z dotazovaných českých dětí a 82 % dětí ze Švédska. Považujeme to za velmi pozitivní fakt.

Cílem našeho průzkumu bylo zjistit rozdíly ve způsobu trávení volného času dětí v České republice a dětí ve Švédsku. Zda na základě určitých vlivů je využití volného času zásadně rozlišené nebo nikoliv. Chtěli jsme porovnat, ve které zemi se nachází větší procento rodičů, kteří své děti více k mimoškolním aktivitám vedou. Dále jsme se zabývali nabídkou těchto aktivit ve městech, kde mají děti trvalé bydliště, a zda o nabídce mají přehled. Neméně důležitým cílem bylo zjistit, do jaké míry využívají organizované aktivity a v jaké míře si volný čas organizují samostatně.

Z výsledku našeho průzkumného šetření vyplývá, že nabídka mimoškolních aktivit je stejněrozmanitá. Nejrůznější činnosti, sporty a umělecké kroužky jsou nabízeny jak ve Švédsku, tak v České republice. Dále jsme díky našemu průzkumu zjistili, že švédští rodiče se více angažují do vedení svých potomků kekonkrétním kroužkům. I přesto je však větší procento zapojování se do organizovaných aktivit u dětí v České republice. Vysvětlujeme si tento výsledek jako důkaz liberální výchovy ve Švédsku, kdy je sice dítěti nabídnuta určitá možnost zapojit se do organizované činnosti, je ovšem na něm, jak ji využije. V tomto případě se jedná o nabídku mimoškolních aktivit ze stran rodičů. Zde doporučujeme, aby rodiče více využili svých možností a zodpovědnosti za dítě a pokusili se jej více do kroužků motivovat. Je možné, že dítě samotné neví, co chce a ve chvíli, kdy nějakou aktivitu zkusí – zalíbí se mu.

Pokud už je dítě zapojeno do nějaké pravidelné organizované činnosti, jako například sportovního kroužku, průzkum ukázal, že děti v Česku takto tráví 4 – 6 hodin týdně. Ve Švédsku jsou to pak nejčastěji 1 – 3 hodiny týdně. Je těžké určit, kolik hodin by dítě na takových kurzech či trénincích mělo týdně strávit. Domníváme se však, že hlavním cílem je dítěti tuto možnost poskytnout, motivovat jej k ní a celkově dítě vést k aktivnímu způsobu života. V případě, že dítě nemá zájem o nic, doporučujeme využít rodičovských „pravomocí“ a dítě alespoň na zkušební dobu zapojit do aktivity, která je mu nejbližší. Nejlépe je být dítěti vzorem. Během průzkumného šetření jsme se zabývali i samotnými rodiči. Zda sportují a pokud ano, tak jak často. Výsledky nebyly příliš pozitivní. Celých 55 % rodičů švédských dětí není vůbec sportovně založeno, ani aktivně nesportují. U českých rodin se pak zjistilo, že u pouhých 16 % jsou rodiče neaktivní v oblasti sportu. Je tedy důležité, aby rodiče začali nejprve sami u sebe a ukázali tak svých chováním dítě správnou cestu.

Zde je ale také důležitá motivace z řad pedagogů. Děti mladšího školního věku tráví ve škole značnou část dne a vliv učitele je nezanedbatelný. Učitel tedy také může aktivně děti zapojovat do kreativních prací, sportovních aktivit a různých činností. To vše může probíhat nenásilnou formou v rámci vyučování. Může to být právě pedagog, kdo v dítěti vzbudí zájem o konkrétní činnost a pomůže mu při orientaci v životě.

ZÁVĚR

Škola a rodina, to jsou dva nejdůležitější činitelé ovlivňující výchovu, vzdělávání a rozvoj dítěte. V případě způsobu trávení volného času, u dětí hrozí riziko absolutního nezájmu k jakékoliv činnosti nebo naopak nerozhodnosti ve velkém množství nabídek aktivit. V obou těchto případech by měl zasáhnout rodič nebo odborný pedagog. Současná situace ve společnosti však s sebou nese riziko přetěžování dětí. Rodiče si často nepřipouští limitní možnosti svých potomků a za jakoukoliv cenu se z nich snaží vychovat všestranně založené jedince. Na druhou stranu ovšem konstatujeme, že děti, které se pravidelně věnují nějakým činnostem, svůj denní režim pečlivě organizují a v budoucnu budou mnohem uvážlivěji hospodařit s časem.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, na základě provedeného průzkumu, jakým způsobem tráví volný čas děti v České republice v porovnání s dětmi ze Švédska a zda jsou vzniklé rozdíly zapříčiněny konkrétními vlivy.

Práce byla rozdělena na dvě hlavní části, a to teoretickou a empirickou. V teoretické části byl důraz kladen na vytyčení podstaty volného času a definici pojmů „výchova ve volném čase“ a „mimoškolní aktivity“. V návaznosti na tyto definice jsme charakterizovali vlivy působící na jedince při výběru mimoškolních aktivit.

Třetí a čtvrtá část vyhrazena pro výchovu a vzdělávání dětí v České republice a ve Švédsku nám pomohla k celkovému pohledu a k možnosti definovat konkrétní rozdíly daných podtémat. V jednotlivých částech jsme charakterizovali výchovu a vzdělávání v obou zemích, se stručným shrnutím kurikulárních dokumentů týkajících se českého a švédského vzdělávání.

Závěrečnou část jsme věnovali legislativnímu rámci, kde jsme vytyčili jednotlivá ukotvení v zákonech týkající se našeho tématu volného času a mimoškolních aktivit.

V empirické části byl zpracován průzkum a zhodnoceny stanovené předpoklady. Cílem bylo porovnat kvalitu využití volného času a na základě komparace odpovědí respondentů z ČR a ze Švédska, stanovit výsledky průzkumného šetření. Jedním z dílčích cílů bylo zjistit, zda byly děti svými rodiči směřovány k absolvování konkrétní pravidelné aktivity v rámci volného času. Po zpracování výzkumu jsme zjistili, že tato problematika je výrazně rozdílná. V návaznosti na otázku týkající se samotné realizace činností, byly odpovědi značně překvapivé. Ačkoliv je větší procento rodičů motivujících své děti k návštěvě kroužků ve Švédsku, v České republice nalezneme větší procento dětí, které tyto kroužky aktivně využívají.

Závěrem můžeme říci, že nabídka mimoškolních aktivit je v obou zemích velmi rozmanitá a děti využívají celou škálu možností. Rodiče ve Švédsku by měli z části upustit od liberální výchovy a více směřovat své potomky k aktivnímu způsobu využití volného času. Oproti tomu rodičům v České republice doporučujeme, aby své děti nezatěžovali nadměrným množstvím zájmových kroužků. Mimoškolní aktivity realizované ve volném čase dětí mají na děti působit pozitivně a rozvíjet tak jejich osobnost.

Seznam použité literatury

1. BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika: Celistvé a otevřené pojetí vzdělávání a výchovy*. 2. upr. dopl. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1997, 315 s. Dědictví Komenského (Amosium servis). ISBN 80-854-9823-5.
2. ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. 2. dopl. vyd. Tišnov: SURSUM, 1996, 156 s. ISBN 80-857-9903-0.
3. ČAČKA, Otto. *Nástin psychologie II: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, 103 s. ISBN 80-731-5016-6.
4. HÁJEK, Bedřich, Břetislav Hofbauer, Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 80-736-7473-4.
5. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.
6. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: GradaPublishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
7. JEŽKOVÁ, Věra, Dominik DVOŘÁK, David GREGER a Holger DAUN. *Školní vzdělávání ve Švédsku*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011, 190 s. ISBN 978-802-4620-213.
8. KAČÁNI, Vladislav a Ján MIKLOŠ. *Rodina, výchova, delikvencia*. 1. vyd. Bratislava: Križovatky.
9. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s., obr. ISBN 80-716-9195-X.
10. MAŇÁK, Josef a Tomáš JANÍK. *Problémy kurikulazákladní školy: sborník z pracovního semináře konaného dne 22. června 2006 na Pedagogické fakultě MU*. 1. vyd. Editor

Josef Maňák. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 330 s.

Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 192. ISBN 80-210-4125-0.

11. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9.
12. PÁVKOVÁ, Jiřina, Bedřich HÁJEK, Břetislav HOFBAUER, Vlasta HRDLIČKOVÁ a Alena PAVLÍKOVÁ. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002, 231 s. ISBN 80-717-8711-6.
13. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 145 s. ISBN 978-80-7290-666-6.
14. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
15. PERNEROVÁ, Rotraud A. *Tabu v rodinné komunikaci: O čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 161 s. ISBN 80-717-8363-3.
16. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.
17. REUYS, Eva a Hanne VIEHOFF. *Jak s dětmi trávit volný čas: Náměty, nápady, návody pro děti od 4 do 14 let*. 1. vyd. Překlad Alena Pokorná, Bohuslav Urbánek. Praha: Portál, 1996, 180 s. Nápady, hry, tvořivost. ISBN 80-717-8073-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. MPSV. *Zákon o rodině* [online]. 1963 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z:http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf
2. NÚV. *RVP pro základní vzdělávání* [online]. 2011 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z:<http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>
3. OECD: Obesity updates. [online]. June 2014. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/health-systems/Obesity-Update-2014.pdf>
4. Skolverket: The Swedish National Agency for Education. [online]. 2011 [cit. 2015-04-18].
5. Dostupné z:<http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english>
6. Strategie vzdělávání 2020: Národní program vzdělávání ČR [online]. 2015 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z:<http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>
7. Sveriges riksdag. *Skollag* [online]. 2010 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/
8. Thirteen: Afterschooll program - from vision to reality. [online]. 2004 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: http://www.thirteen.org/edonline/concept2class/afterschool/index_sub1.html
9. Vzdělávání 2020. *Národní program vzdělávání ČR* [online]. 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z:<http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html>
10. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník [online]. [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/obcansky-zakonik-novy>

11. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbirka zákonů České republiky. 2004, částka 190 [online]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

Seznam grafů

Graf A.....	41
Graf B.....	41
Graf C.....	42
Graf 1.....	43
Graf 1a.....	45
Graf 1b.....	46
Graf 1c.....	47
Graf 2.....	49
Graf 3.....	50
Graf 4.....	51
Graf 5.....	53
Graf 6.....	54
Graf 7.....	55

Seznam tabulek

Tabulka 1.....	43
Tabulka 1a.....	45
Tabulka 1b.....	46
Tabulka 1c.....	47
Tabulka 2.....	49
Tabulka 3.....	50
Tabulka 4.....	51
Tabulka 5.....	53
Tabulka 6.....	54
Tabulka 7.....	55

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník k diplomové práci v češtině

Příloha č. 2: Dotazník k diplomové práci ve švédštině

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník k diplomové práci v češtině

VOLNÝ ČAS A MIMOŠKOLNÍ AKTIVITY DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU V ČR A VE ŠVÉDSKU

Věk:

Třída:

Pohlaví:

Ahoj děti,

jmenuji se Klára Neubauerová a jsem studentkou pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (Česká republika). Chtěla bych Vás touto cestou poprosit o vyplnění krátkého dotazníku k mé magisterské práci.

Otázky i odpovědi si vždy pečlivě pročti a poté zakroužkuj jednu z možností.

Moc děkuji za vyplnění a přeji krásný den

- 1) Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas?
 - A) Sledováním televize, hrou počítačových her či podobnou aktivitou
 - B) S kamarády nebo s kamarádkami (mimo kroužky)
 - C) S rodinou, ať už kdekoliv – doma, na výletech atd.
 - D) Navštěvuji pravidelně kroužky
 - E) Jiným způsobem – napiš, jak:

- 2) Chtěli někdy rodiče, abys navštěvovala/navštěvoval nějaký konkrétní kroužek?
 - A) Ano
 - B) Ne

- 3) Je ve městě, ve kterém bydlíš, dostatečná nabídka kroužků pro děti ve tvém věku?
- A) Ano, dá se tady dobře vybrat
 - B) Ne, kroužků je málo
 - C) Ne, chtěla/chtěl bych dělat něco (navštěvovat kroužek), co v našem městě není
 - D) Nevím
- 4) Nabízí tvá škola některé mimoškolní aktivity? (aerobik, fotbal, hudební kroužek, výtvarný kroužek atd.)
- A) Ano, i já navštěvuji jeden, či více kroužků na naší škole
 - B) Ano nabízí, ale nenavštěvuji žádný kroužek
 - C) Ne, naše škola nenabízí žádné mimoškolní aktivity
 - D) Nevím
- 5) Pokud pravidelně chodíš do nějakého kroužku/nějakých kroužků (ať už sportovního, hudebního či jinak zaměřeného), kolik hodin týdně ti tyto aktivity zaberou?
- A) 1-3 hod/týdně
 - B) 4-6 hod/týdně
 - C) 7 a více hod/týdně
 - D) Nenavštěvuji žádný kroužek
- 6) Baví tě kroužek/kroužky, které navštěvuješ?
- A) Ano – všechny
 - B) Ano – jen některé
 - C) Ne, nebaví mě
- 7) Sportují tvoji rodiče?
- A) ano, sportují často a pravidelně
 - B) ano, ale sportují jen občas
 - C) nesportují
 - D) sportuje pouze jeden z rodičů
 - E) mají zcela jiné zájmy; pokud víš, napiš, které:

Příloha č. 2: Dotazník k diplomové práci ve švédštině

FRITID OCH FRITIDSAKTIVITETER FÖR GRUNDSKOLEELEVER I TJECKIEN OCH SVERIGE

Ålder:

Klass:

Kön: FLICKA X POJKE

Hej barn,

Jag heter Klára Neubauerová och är student vid Palackyuniversitet i Olomouc (Tjeckien). Jag skulle gärna vilja att du fyller i ett kortfrågeformulär som jag senare kommer att använda i mitt examensarbete.

Ringa in ett alternativ efter att du har läst noggrant båda frågorna och svar.

Tackså mycket för Erts arbete och ha en bra dag

- 1) Hur brukar du tillbringa din fritid?
 - A) Genom att titta på TV, spela datorspel el. dyl.
 - B) Tillsammans med mina vänner
 - C) Tillsammans med familjen – hemma, på utflykter osv.
 - D) Jag sysslar regelbundet med en fritidsaktivitet
 - E) På ett annat sätt – vilket:

- 2) Har dina föräldrar någonsin velat att du skulle ägna dig åt en viss fritidsaktivitet?
 - A) Ja
 - B) Nej

- 3) Finns det tillräckligt stort utbud av kurser och sportaktiviteter för barn i din ålder där du bor?
- A) Ja, det finns mycket att välja på
 - B) Nej, det finns för få kurser
 - C) Nej, jag skulle vilja göra någonting som inte finns tillgängligt där jag bor
 - D) Jag vet inte
- 4) Erbjuder din skola några fritidsaktiviteter? (aerobic, fotball, musikkurser, konstkurser, osv.)
- A) Ja, jag deltar i en eller flera av dem själv
 - B) Ja, men jag deltar inte i någon av dem
 - C) Nej, min skola erbjuder inga sådana aktiviteter
 - D) Jag vet inte
- 5) Ifall du sysslar med några fritidsaktiviteter (musikskola, sportskola eller liknande), hur många timmar ägnar du åt dem varje vecka?
- A) 1-3 tim/vecka
 - B) 4-6 tim/vecka
 - C) 7 eller fler tim/vecka
 - D) Jag sysslar inte med någon fritidsaktivitet
- 6) Trivs du med den fritidsaktivitet/dem fritidsaktiviteter du ägnar dig åt?
- A) Ja, jag trivs med alla
 - B) Ja, jag trivs med några av dem
 - C) Nej, jag tycker de är tråkiga
- 7) Utövar dina föräldrar någon sport?
- a) Ja, ofta och regelbundet
 - b) Ja, ibland
 - c) Nej
 - d) Bara en av mina föräldrar gör det
 - e) Nej, de har andra fritidsintressen; vilka:

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Klára Neubauerová
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Volný čas a mimoškolní aktivity dětí mladšího školního věku v ČR a ve Švédsku
Název v angličtině:	Leisure and extracurricular activities for children of elementary school age in Czech Republic and Sweden
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na způsoby trávení volného času dětí v České republice a ve Švédsku. V teoretické části jsou vymezeny pojmy související s tématem. Jedná se o volný čas, výchovu ve volném čase, mimoškolní aktivity, výchovu a vzdělání v obou zemích. V empirické části zpracováváme data získaná z průzkumného šetření
Klíčová slova:	Volný čas, mimoškolní aktivity, vlivy, rodina výchova a vzdělání v ČR, výchova a vzdělání ve Švédsku
Anotace v angličtině:	This thesis focuses on types of leisure activities for children in the Czech Republic and Sweden. The theoretical part defines terms related to the topic, like leisure-time, leisure education, extracurricular activities, education and upbringing in both countries. The empirical part evaluates data obtained from investigation.
Klíčová slova v angličtině:	Leisure, extracurricular activities, influences, family upbringing and education in the Czech Republic, upbringing and education in Sweden
Přílohy vázané v práci:	Dotazník k průzkumnému šetření v českém jazyce, dotazník k průzkumnému šetření ve švédském jazyce.
Rozsah práce:	63 s.
Jazyk práce:	čeština

